

ЛЕЗГИ Газет

**Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед чIал хуьх!**

1920 – йисалай акъатзава

N 38 (10787) хемис 21 – сентябрь, 2017 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Миллетрин садвал - вилик финин замин

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

15-сентябрдиз Дербент шегъерда Дагъустандин халкъарин садвилдин сувариз ва Россиядин къадим Дербент шегъердин 2000 йисан юбилейдин серенжатар агалуниз талукъарнавай мярекатар гурлу-даказ кыле фена.

Дербент зулун нурлу рангара гъатнава. Шегъердин “Азадвилдин майдан” суварин зурба межлисдиз элкьвенва. Адет хъанвайвал, гъар чехи сувар авайла, иниз къибледихъайни кефердихъай инсанрин сел ахмиш жеда. И сефердани гъакI я. Мугъманри ва шегъерэгълири ина хъанвай дегишвилерал дамахзавайди аквазва.

РикIел хкин: 2000 йис къейд авур зурба суварин вилик шегъерда хъайи дегишвилер: Цийи майдан, аваданламишнавай 14 кучени 4 парк, цийи хъувунвай къвалер, къыр канвай куьчяр, цийи школа, туькуьр хъувунвай “Нарын-къеле”, тарихдин имарат-музей “I Петрдин къвал”...

Дербент шегъердин 2000 йисан юбилей лайихлудаказ кыле тухуниз еке фикир гайи ва сувар арадиз атун патал гъазурвилер акваз са шумуд йисуз и къвалахдик къил кутур **Имам Мизамудинович ЯРАЛИЕВАЗ** чна рикивай сагърай лугъзва.

Шегъердин куьчяр, паркар, архитектурадин имаратар цийи къилелай туькуьр хъувуна, 15-школа эцигна акъалтар-

на, 18-школа тамамдиз реконструкция авуна, яшайишдин къурулушдин объект ремонтна. Шегъерда туризмдин индустрия вилик физва. Алай вахтунда шегъерда 25 мугъманханани гъеччи отелар ва туристрин къве база кардик ква. “Набережный” тIвар алаз ял ядай чка ачухнава. Мукъвал вахтара Дербентда сиягъатрин Бюро ахъайда.

Экуьнин сятдин кIуьд. Чун шегъердин куьчяр къекъевезва. Къанун-къайда хуьдай органри хатасузвал таъминарунин рекъай вири серенжатар къабулнава.

2000 йисан юбилейдиз хъиз, шегъер агалнавач. “Азадвилдин майдандин” къвал гвай куьчеда “Тади куьмеқдин” машина акъвазнава. Женгинин баркаллувилдин паркуна агъалийриз ва мугъманриз ял ядай вири шартIар тешкилнава: фонтан кардик ква, аттракционри къвалахзава, недай-хъвадай шейэр гузвай кафедила, столовойдила и ресторандилай гъейри, къилдин лавкаяр кардик ква. ЦIал чразвай якIун атирди агъалияр ва мугъманар шисер язавайбурухъ ялзава. Лагъана къанда, вири къуллугърин къвалах хъсандиз тешкилнава.

Къуд патахъай ван къевезвай халкъдин милли авазри рикIик шадвилдин гиссер кутазва. Майдандал суварин тегъерда вижевай сегъне туькуьрнава. “Азадвилдин майдан” авайвал цIар къуна, Дагъустандин халкъарин миллетрин гъаятар-булахар кардик ква.

Майдандин са пипIе пагъливанри чпин тадаракар эцигна гъазурнава. Къе ина

кыле феи “Пагъливанрин” суварик Мегъарамдхуьрун райондин “Гъунар” дестеди, республикадин Дагъустандин Огни шегъерда кардик квай циркиндин искусстводин школадин ва Къули райондин пагъливанрин “Цовкра -1” школадин коллективри иштиракна.

Чун булахриз килигзава. Лезги буладал чун Мегъарамдхуьрун райондин Культурадин къвалин директор **Эседуллагъ СЕЛИМОВА** къаршиламишна. Адан гафарай малум хъайивал, чи милли буладал Изам Улубегов кыле аваз зуьрнечийрин десте, “Мегъарамдхуьр” тIвар алай фольклордин коллектив, Рубаба кыле аваз Ахъегърин ашукърин десте, пагъливанрин “Гъунар” десте, Сулейман-Стальский райондин художественный самодетельностдин коллектив, машгъур мандарар тир Керим Камитов, Седагет Саидова ва масабур къватI хъанва ва агъалийриз хъенчин къапар, халкъдин сеняткарвилдин алатар, милли музыкадин алатар къалурзава.

Лезги буладал атай мугъманар квар юзурзавай Сулейман-Стальский райондин Культурадин къвалин худрук **М. ЯГЪЯ-ЕВАДИН** къвалахдик дикъетдалди килигзава. Ада вичин нубатдай абурун суалриз тамам жавабарни гузва.

Ингъе чун агул, ногъай, чечен, къумукъ, лак, авар, табасаран, урус, цIахур, дарги, рутул халкъарин гъаятриз килигна, Анра милли парталар, хъенчин къапар,

▶ 3

Нумрадай къела:

ОБЩЕСТВО

Халкъдиз мукъва жен

Рамазан Абдулатипов: “РД-дин Къипин ва Гъукуматдин Администрациядин Руководительдин Сад лагъай заместитель Владимир Деревянкоди ва республикадин экономикадин ва территорияр вилик тухунин министр Раюдин Юсуфова Докъузпара райондиз вилик акъвазнавай хъи месэляяр гъялунунин карда жезмай къван гъаф куьмек гун лазим я”.

▶ 2

ЮБИЛЕЙ

Цаварин - гъавайрин сирер чидайди

Даггидрометцентрадин прогнозар гъамиша 98 процентдин дуьзбур жезва. Синоптикрин къвалах заргаринди хътинди я. Виниз тир пешекарвили ва тежрибади дуьм-дуьз прогноз гуниз куьмекзава. РФ-дин Гидрометцентрадани Дагъустандин синоптикрин михъи къвалахдикай чизва.

▶ 6

ЭКОНОМИКА

ИкI тавун тIалабзава

За, са шумуд югъ идалай вилик, Къасумхуьрун базардай еке къуд хали къачуна. Абурукай сад къурна, са арадила атIуда лагъана, холодильникда эцигна. Герек атай чIавуз холодильник ахъагъайла акурвал, халидай, каф къилел алаз, яд физва. Малум хъайивал, им халидиз селитрадин рапар ягъунин нетижа тир...

▶ 9

ЯШАЙИШ

Сад лагъай чкадал

Мукъвара районра туриствилдин къвалах лап хъсандиз тешкилун патал кыле тухвай республикадин 1-конкурсдин гъалибчияр тайин хъана. Дагъустандин Къиблепатан территориальный округдин районринни шегъерин арада конкурсдин жюриди 1-чка Ахъегъ райондиз гана. 2-чкадиз Дербент шегъер, 3-чкадиз Къайтагъ район лайихлу хъана...

▶ 10

СПОРТ

Гимишдин сагъиб тебрикна

Парижда кыле феи дуьньядин чемпионатда грекнин римлуьрин жуьреда къуршахар къунай гимишдин медаль къазанмишай Радик Къулиев мукъвара Къизилорт шегъерда ва Хасавюрт райондин Къурушрин хуьре къаршиламишна.

▶ 12

МЕДЕНИЯТ

ЧIалан месэляяр гъялун къелай гатIунда?

Ф.Нагъиева лезги алфавитдай 3 гъарфни къве лишан акъудна, адак маса 9 гъарф кухтун теклифзава. Шаирдихъ чIалан жигъетдай цийи фикирар мадни ава...

▶ 15

Халкъдиз мукъва жен

19-сентябрдиз Дагъустандин Кьил Рамазан Абдулатипов республикадин муниципальный тешкилатрин цийиз хянавай руководителрихъ: Буйнакск шегьердин - Исламудин Нургудаевахъ, Докъузпара райондин - Абдурагъим Алискеровахъ, Леваша райондин - Шамил Дарбишевахъ, Ногъай райондин - Мухтарбий Аджековахъ галаз гурьушмиш хъана.

Гурьуш РАбдулатипова муниципалитетрин килерив удостоверенияр вахунин хуш декъикайрилай башламиш хъана.

Рамазан Абдулатипова муниципалитетрин цийиз хянавай килериз законрихъ галаз къадайвал къвалахуниз звер гана. Адан гафаралди, саналди тир чалишмишвилералди муниципалитетдин граждандин акъалтлай важиблу месэляяр гъялдайвал, депутатрихъ ва агъалирихъ галаз сих алакьада аваз къвалахун - им вири муниципальный тешкилатар патал виридалайни важиблу кар я. "Граждандри государстводин властдин къвалахриз гузвай къимет чкадин самоуправленидин органрин къвалахдилай гзаф дережада аслу я", - инанмишвал къалурна республикадин руководителди...

...Дагъустандин Кьилин гафаралди, Докъузпара район гекигайла къулай гьалар авайбурун жергедик акатзава. "Им гъвечи

ва мягъкем гьалар авай район я. Вирибурухъ хъиз, адахъни вичин къенепатан гъялна къанзавай месэляри ава. РД-дин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин Руководителдин Сад лагъай заместитель Владимир Деревянкоди ва республикадин экономикадин ва территорияр вилик тухунин министр Раюдин Юсуфова Докъузпара райондиз вилик акъвазнавай хци месэляяр гъялунунин карда жезмай къван гзаф кумек гун лазим я", - малумарна республикадин Кьили.

Гурьуш кыле фидай члавуз Рамазан Абдулатипова агъалирихъ галаз къвалах тухунин барадай муниципалитетрин килериз тайин тир тапшургуьгар гана: "Жуван райондин агъалирихъ жезмай къван гурьуметдиди эгечлун, кыле физвай къвалахрал абур желб авун герек я. Инсанрихъ галаз гурьушмиш хъухъ, абурухъ галаз кар алай месэляяр веревирд ая, чяхъ агъалирихъ галаз алакьада аваз гъялиз тежедай месэляяр авайди туш"...

Гурьушлай рахай муниципальный тешкилатрин килери вилик акъвазнавай къвалахдин виридалайни важиблу терефар, абуру агъалирихъ ва общественный тешкилатрихъ галаз сих алакьада аваз умьурдиз кечирмишдай месэляяр раижна.

РД-дин Кьилин ва Гьукуматдин Администрациядин пресс-къуллугъ

Каспийскдин юбилей

17-сентябрдиз Каспийскди вичин 70 йисан юбилей къейдна. Шегьер арадал атайдалай инихъ 70 йис тамам хъуниз талукъарнавай шадвилини собранида Дагъустандин Кьил Рамазан Абдулатиповани иштиракна.

Каспийскдин агъалирихъ ва мугъманрихъ элкъвена рахай Рамазан Абдулатипова, кылди къачуртла, шегьер ва республика патал "Дагдизель" заводдихъ гъихътин метлеб аватла къейдна: "Каспийск - им Дагъустандин тарихда цийи шегьерикай сад я. Ам 1932-йисалай къвачел акъалтиз башламишна. Уьлкведин вири пилерай атанвай пешекарри "Дагдизель" завод эцигунин карда активнидаказ иштиракна ва кархана вич арадал гъана. Гъакикъатда им Вирироссиядин эцигунар тир. 1947-йисуз Каспийск шегьер хъиз арадал атана. Адан бине кутурбур ва адан сифтегъан агъалияр Ленинграддай атай проектировщикар ва рабочияр тир.

Къе "Дагдизель" агалкъунралди вилик физва. Алатай йисан нетижайри къалурзавайвал, производство къве сеферда хкаж хъана. Са тимилай вахтар идалай вилик Дагъустандиз ахътин завод герек авани лугъдай месэла кудзавайди тир. За гъсабзавайвал, кылди къачуртла, гъа и заводдин майдандал Дагъустан Республикада военно-промышленный комплекс вилик тухунин адетар давамарун герек я".

Рамазан Абдулатипов шегьер вич вилик финикайни рахана: "Алай вахтунда Каспийск шегьерди республикадин майишатдин комплексда лайихлу чка къазва, Дагъустан яшайишдин экономикадин, культурадин жигъетдай вилик финик виле акъадай хътин пай кутазава.

Пуд йис идалай вилик чна Каспийский флотилиядин штаб Астрахандай Каспийск шегьердиз хкунин теклиф ганай.

Уьлкведин Президентдин тапшургуьдалди РФ-дин оборонадин министерстводин коллегияди гъа ихътин къарар къабулна ва и барадай къвалахдив эгечнава.

Им Каспийск патал еке къулайвал я, вучиз лагъайтла къвалахдин гзаф къадар чкаяр тешкилдай мумкинвал жеда ва ида стратегиядин жигъетдай уьлкведин важиблу регион яз Дагъустандихъ авторитет ва гурьумет авайди мад сеферда субутда".

Мярекат кыле физвай члавуз государстводин шабагъарни вахкана. Каспийск шегьердин мэр Мегъамед Абдулаеваз гзаф йисарин гъакъисагъ зегъметдай "Дагъустан Республикадин вилик лайихлувилерай" орден, чешнелу зегъметдай "Дагдизель" заводдин ва Каспийскдин дуьм-дуьз механикадин заводдин работникриз медалар гана.

Каспийскдин образованидин деятелриз Дагъустан Республикадин гурьуметдин грамотаяр ва "Дагъустан Республикадин лайихлу муаллим" лагъай гурьуметдин твар гана.

Каспийскдин агъалирин тварцихъ РФ-дин Госдумадин Председателдин заместитель, "Сад тир Россия" фракциядин руководитель Владимир Васильеван, РД-дин Халкъдин Собранидин Председатель Хизри Шихсаидован ва масабурун патай тебрикар агакъна.

Къейд ийин, Каспийск шегьердин юбилейдиз талукъ мярекатра Мегъарамдхурьун райондин кьил Фарид Агъмедова, Россиядин халкъарин адетдин культурайрин центрадин коллективди, семинал къугъвадай пагъливанрин "Гъунар" дестедини иштиракна.

Баркалла, Зарема!

Низам ШАГЪБАНОВ

Мукъвара чи ватандаш Зарема Къурбановна ОМАРОВАДИ Москвада РАН-дин базардин месэлярин Институтда экономикадин илимрин докторвилдин диссертация агалкъунралди хвена. Алимди илимдин ахтармишунар "Формирование механизмов управления развитием корпоративных форм хозяйствования в промышленности" темадай кыле тухвана.

Зарема Омаровадин илимдин консультант РАН-дин член-корреспондент, экономикадин илимрин доктор, профессор, "РАН-дин базардин месэляри Институт" ФГБУ-дин директор Валерий Анатольевич Цветков тир.

Заремадин ери-бине Къурагъ райондин Хпукърин хурьяй я. Ам 1978-йисуз дидедиз хъана. Махачкъаладин 38-гимназияда клелна. Юкъван школа 1995-йисуз къизилдин медалдалди куьтягъна, ДГУ-дин экономикадин факультетдик экечна. Амни яру диплом къачуналди акъалтарна. Са

йисалай аспирантурадиз гъахъна. 2004-йисуз Махачкъалада илимрин кандидатвилдин диссертация хвена.

2008-йисалай З.Омаровадикой "РАН-дин базардин месэляри Институт" ФГБУ-дин, ахпа, Россиядин Г.В.Плеханован тварунихъ галай экономикадин университетдин инсанрин ресурсар идара авунин рекъей кафедрани илимдин кар алай къуллугъчи хъана. Алай вахтунда Плеханован тварунихъ галай РЭУ-да къвалахзава.

Илимдин рекъей ахтармишунардайла, Зарема Къурбановнади "Инвестиционный потенциал сбережений населения: состояние, проблемы, приоритеты использования" (ИСЭИ ДНЦ РАН, 2004 г. 9,3 п.л.); "Корпоративная интеграция предприятий: вопрос теории и практики" (Изд-во "Наука плюс", 2009 г.-20,2 п.л.) монографияр чапдай акъудна. Ам "Россиядин регионрин экономикадин энциклопедиядин (Дагъустан Республика)" соавторни я (Изд-во "Экономика", 2009-йис). Зарема Омарова гъакъни илимдин интересрин тематикадай къхенвай, печатдай акъатнавай 90, гъа жергедай яз Россиядин кар алай (реферруемый) изданийриз акъатнавай 20 къвалахдин автор я. Бажарагълу алимди вирироссиядин ва международный илимдинни практикадин конференцияра, РФФИ-дин, (руководитель) РГНФ-дин (исполнитель) грантра, РАН-дин междисциплинарный программайра иштиракзава.

Зарема Къурбановна пуд велетдин диде я.

* * *

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди алимдиз докторвилдин диссертация хуьн мубаракзава!

Хийир ЭМИРОВ

Россиядин Федерациядин Милли гвардия (куьрелди адаз Россгвардия лугъузва) арадал гъана, са акъван гзаф вахт алатнава. Ада уьлкведин Президентди вичин вилик эцигнавай важиблу ва жавабдар везифаяр лазим къайдада тамамарзава. И кар гзаф къадар мисалрини тестикарзава.

Алай гъафтеда Россгвардиядин массовый информациядин такъатрихъ ва граждандилин обществодин къурулушрихъ галаз алакьаяр тайинарзавай ва хуьзвай департаментдин руководитель Александр Вежлич ва РФ-дин Милли гвардиядин федеральный къушунрин Дагъустанда авай управленидин пресс-къуллугъдин начальник Константин Шиян Дагъустандин журналистрин Союзда чкадин СМИ-рин векилрихъ галаз гурьушмиш хъана.

Метлеблу гурьуш

- Россиядин Милли гвардия тешкилунин гъакъиндай РФ-дин Президентдин Указ алатай йисан 5-апрелдиз акъатнай, - рикел хкана А.Вежлича. - Анлай инихъ уьлкведин вири регионра Милли гвардиядин къурулушар тешкилнава. Абур федеральный округрин территориальный управленийриз пайнава. Алай вахтунда чи къурулушда 340 агъзур касди къуллугъзава.

Департаментдин начальниди лагъайвал, Россгвардиядин къурулушдик ОМОН-дин, СОБР-дин, ведомстводинди тушир охранадин, авиациядин къилдин дестедин ва яракъриз лицензияр гудай управленидин коллективар акатзава. Управленидин хиве къетлен везифаяр гъатзава: государстводин аслу туширвал, хатасузвал, территориярин тамамвал, уьлкведин кар алай карханаар, идараяр, имаратар хуьн, терроризмдихъ, экстремизмдихъ галаз женг члугун, яракъар маса гунал гуьзчивал авун ва ик мад.

- Россгвардиядин коллективди ФСБ-дин, МВД-дин ва МЧС-дин къурулушрихъ галаз санал къвалахзава, абурун са бязи

тлабунар, теклифар кылиз акъудзава. Мисал яз, Россгвардиядин къуллугъчийри Дагъустандин гидроэлектростанциярал къаравулвал ийизва. Уьлкведин вири регионра терроризмдин, экстремизмдин тапан ва зиянлу идеологиядин есирда гъатнавайбурухъ галаз женг члугъзава, жегиляр и жигъетдай члугу рекъе гъат тавун патал герек серенжемар къабулзава. Квезни чизвайвал, эхиримжи варцара махсус къуватри Дагъустан Республикада ва СКФО-дин маса регионра терроризмдин терефдарар, экстремистар тергна.

- Идал къведалди чун Москвадин, Санкт-Петербургдай, Екатеринбургдин журналистрин Союзрин коллективрихъ галаз гурьушмиш хъана. Ингъе къе Дагъустандизни атанва. Чи метлеб сад я, массовый информациядин такъатрихъ галаз амадавилдин, яратмишунин алакьаяр тайинарун ва абур мягъкемарун, - лагъана А.Вежлича. - Россгвардияди уьлкведа лап ва

жиблу везифаяр тамамарзава. Адан къвалахдикай чи агъалияр вахт-вахтунда хабардарни авуна къанда. Бязи вахтара чукурзавай, гъакикъатдихъ галаз къан тийизвай жуьреба-жуьре ванер-сесери чи къвалахдиз къецл гузва. Ихътин вахтара журналистри гъакикъатда арадал атанвай гьаларикай вахтунда хабардар ийиз хъайитла, ванер-сесерин майдандиз акъатдач. Бязи вахтара гъахътин ванер-сесер чукурзуник газетри, телеканалри чпин "пайни" кутазава. Яни, хъайи кардикай, вири патарихъай ери-бине ахтармиш тавуна хъызва, передача гъазурзава.

Журналистрин суалриз гайи жавабикай къейд ийиз къанзава: "Россиядин ва Милли гвардия - ибур са гафар я. Жезмай къван "Россиядин гвардия" ибара ишлемешун герек я. Россгвардиядин пресс-къуллугъар вири къурулушра кардик ква, Дагъустандин управленида квевай Константин Шиянахъ галаз алакьа хуьз жеда. Журналистрин гъар са теклиф къабулиз, суалриз жавабар гуз чун гъазур я".

Миллетрин садвал - вилик финин замин

1 ◀

гамар, милли музыкадин алатар, яшай-ишдин куьгне авадавлух, алай девирдин заргарвили безекар, яракъар ва маса затар авай. Гъятра халкъдин устадри гамар хразвай, чхрадал сарикай гъалар ийизвай, чепедикай хъенчин къапарни гетяяр, ракукай чукулар гъазурзавай. Гъар гъятрада къавалар авай ва абуру тамарзавай туьнт лезгинкадин авазрал куьлер ийиз халкъ киватл жезвай.

И арада шегъердин администрациядай "Азадвили майдандал" РД-дин Гъукуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Анатолий КЪАРИБОВ, Дербент шегъердин кил Малик БАГЛИЕВ са жерге юлдашар галаз атана, миллетрин гъятриз килигиз башламишна. Киватл хъанвай жемьтдиз М.Баглиева вичин тебрикда къейдна хьи, Дагъустандин халкъарин садвилдин югъ республикадин Килин Указдалди 2011-йисуз тесстикъарайди я. Суварин югъни къасухдинди туш -1741-йисан и юкьуз дагъви халкъарин сад тир куьшунри Надир шагъдин куьшунар кукварна ва абур катуниз мажбулна. И вакъиа республикадин халкъар сад хъунин лишан хъана. Дагъустанвийрин садвални сихвал республикада киле физвай гъар са кардин бинеда ава. Вири миллетрин садвал - Дагъустан вилик финин, ада цуьк акудунин замин я.

Анлай абур вири суварин асул мярекатар киле физвай "Азадвили майдандал" хъфена, гъар са миллетдин гъятрал кил чугуна, анин иштиракчийриз, халкъдин художественный сеняткарвилдин пешейрай устадриз, шегъерэгълийриз ва мугъманриз сувар мубаракна. Дагъустандин Килин къейдна хьи, и сувар республикадин гъар са баркаллу кардихъ, агалкунихъ галаз алакьалу я ва миллет-

рин сувар башламишна. Ана шегъердин ва республикадин эстрададин ва халкъдин манияр лугъузвай жегъил артистри иштиракна.

Суварин мярекатар акъалтарзавай "Агъзур йисарин тарих". Дагъустандин хъенчин къапарин чарх: Дербентдин къеледилай Кремлдин варарив къван" музыкадинни театрламишнавай члехи межлис "Нарын-къеледа" нянин сятдин иридаз башламишна. Къве сятда давам хъайи концертда Дагъустандин вири театрин коллективри, куьлердай машгур ансамблри, искусстводин устадри иштиракна.

Шадвилер суварин фейерверквалди акъалтарна.

СУВАРИН ИШТИРАКЧИЙРИН ФИКИРАР

Фахрудин, шегъерэгъли:

- Шегъерда эхиримжи йисара авунвай куьлайвилер вири чун патал я. Зун зи хтул Гъуьсейни галаз суварин иштиракиз атанва. Хтулдиз ина гъятра авай къван халкъдин гъилин яратмишунрин шейэр акурла, адан шадвилехъ а кил авачир. Ада заз гайи къван сулар. Къе ам чирвилериз са чипинин члехи хъана. Сувар хъсандиз тешкилнава. Сагърай вири.

Ризван КЪУРБАНАЛИЕВ, РД-дин карчивилинни инвестициярин агентстводин директордин заместитель:

"Азадвили майдандин" юкьвал жегъил художникри чпин яратмишунар къалурзавай "Ирсдарар" твар алай арт-майдан кардик кьва. Шикилриз итиж ийизвай бур инални киватл хъанва. Ктабрал, келунал рик алайбуруз ина Дагъустандин ктабрин издательствойри выставкани тешкилнава.

Ина гъакни РД-дин карчивилинни инвестициярин агентстводи вичин павильонни ачухнава. Ана Къизлярдин Урицкийдин тварунихъ галай якун комбинатдин, ширинлухрин "Дагинтерн" фабрикадин, "Elco" интернет-провайдердин, керамогранитный плиткаяр акъудзавай "Magabidin", кивачин къапарин "Artman" фирмадин, "Сепаратор" заводдин ва масабурон продукция авай.

Сятдин къудаз суварин сергъятра аваз киле феи "Ватандашрин садвал - Дагъустан хкаж хъунин бине" форумда иштираккай Дагъустандин Кил Р. Абдулатипова анин иштиракчийрни мугъманар галаз Лезги театрдин вилик квай майдандал алай Стлал Сулейманан, паркуна авай Низами Генжевидин ва Советрин Союздин Игит Шамсулла Алиеван тварунихъ галай паркуна авай "Яс чуьгузавай дидедин" гуьмбетрал цуьквер эцигна.

Лезги театрдин вилик квай майдандал театрдин коллективди мугъманар хушдиз къаршиламышна, памятникдал цуьквер эцигдайдала гугъгъуниз шегъерэгълийриз ва мугъманриз вижевай концертдин программа къалурна.

рин арада авай ислегъвили, стхавили, дуствили, руьгъдин мукъвавили чун вилик фин лишанламишзава.

"Зи халкъдин куьлерни манияр" твар алаз "Азадвили майдандал" киле феи концертда Дагъустандин милли алатрал къугъвазвай устадри, фольклордин ва куьлердайбурун коллективри, ашукъри, шаирри ва халкъдин манияр лугъузвай манидарри иштиракна.

Нянин сятдин ругудаз "Набережный-да" "Жегъилрин сесер" твар алаз мани-

- Чи агентство и сувариз фадлай гъазур жезвай. Им лап еке метлеб авай сувар я. Иниз чна юкьванни гъевчи бизнесдал машгъл жезвайбуру акъудзавай продукция гъанва. Къиблепатан Дагъустан женнетдин пипл я. Къадим Дербент шегъер лагъайтла, ачух музей. Къе гъятрал киватл хъанвай республикадин вири миллетрин векилри чпин куьлтурайрин тадаракралди, искусстводалди, хуш рафтарвилелди халкъарин садвал къалурзава. Дербентдин агъалийриз сувар мубаракрай!

Меркездин шадвилерик ша

Хийир ЭМИРОВ

Дагъларин уьлкведин меркездин 160 йис тамам жезва. Шегъердин администрацияди и югъ лайхлудаказ къейд авун патал йисан сифтедилай талукъ серенжемар къабуллиз гатунна. Жуьреба-жуьре куьллуьгърин хиве килиз акъуддай крар туна. Шегъер авадавланмишунин хейлин кивалахар гъиле къуна. Мисал яз, Россиядин Федерациядин Президентдин "Хатасуз ва ерилу рекъер" проектдин бинедаллаз 68 куьне ремонт ийиз эгечна. Абурукай 40 куьне къайдада тунва. И кивалахар авуниз федеральный бюджетдай 637,5 миллион манат пул ахъайнава.

Шегъердин са шумуд магъледа скверар, аллеяр тукьлуьрнава, и кар мадни давамарзава. Шамилан куьчеда къе-пака "Россия-зи тарих" музей - тарихдин парк ачухда. Алай вахтунда адан вилик квай гъятар къайдадиз гъизва.

Махачкъала шегъердин администрациядин килин заместитель Запир Алхасова къейд авурвал, 16-сентябрдиз юбилейдиз гъазурвал акунин сергъятра аваз вишералди инсанри иштирак авур суботник киле тухвана. Гъа и юкьуз "Ак-гель" паркуна балугъчийрин къвед лагъай фестивални тешкилнавай. Шегъерэгълийри республикадин балугъчивилин карханайри, майишатри гъанвай жуьреба-жуьре балугъар маса къачуна, уstad ашпазри балугърикай гъазурнавай няметрикай дад акуна, балугъар къазвайбурун конкурсдиз килигна ва геждади давам хъайи концертдихъ яб акална.

Чаз малум хъайивал, Махачкъаладин 160 йисан юбилейдин мярекатар 22-сентябрдиз башламишда. Йикъан сятдин 4-далай гугъгъуниз шегъердин парккара, скверра жегъил несилди концерт тешкилда. Меркездин вузра ва сузра килезвайбуру чпин алакьунар къалурда.

23-сентябрдиз Расул Гъамзатован тварунихъ галай проспект Дагъустандин 14 халкъдин милли майданри къада. Къибледихъай ва Кефердихъай атай векилри шегъерэгълийриз Дагъларин уьлкведин халкъарин милли куьлтурадиз, искусстводиз, сеняткарвилди талукъ серенжемар къалурда. Нянин сятдин 4-даз Урусин драмтеатрдин вилик "Цамаури" международный фестивал киле фида.

Гъелбетда, юбилейдин кар алай мярекатар 24-сентябрдиз тешкилда. Меркездин майдандила сятдин 11-даз велосипедистар Буйнакск шегъердиз реке гъатда. Шегъердин пляжда кумадикай скульптураяр ийидайбурун ва спортдин фестивал киле фида.

И юкьуз шегъердин 160 йисан юбилейдиз бахшнавай аллеядин бинеяр кутада. Махачкъаладин тарихдин музейда (адан 10 йисан юбилейни къейдда) "Шегъердин тарих", П.Гъамзатовадан тварунихъ галай изобразительный искусстводин музейда "Махачкъаладин живопись" выставкайри кивалахда. Сятдин 2-даз Дагъустандин госфилармониядин гатун майдандал "Махачкъаладин жаван гъетер" лишандик кваз республикадин искусстводин аялрин школайрин тербиячийри еке концерт гуда.

Гъа и юкьуз Россиядин твар-ван авай спортсменрин иштираквални аваз авиа-шоу ва экстрим-шоу тешкилда. Тарки-Тау дагъдин килел Махачкъала шегъердин зурба пайдах хкажда.

Юбилейдиз талукъарнавай зурба концерт нянин сятдин 6-даз меркездин килин майдандал киле фида. Ана Дагъустандин ва Россиядин твар-ван авай манидарри, эстрададин гъетери, яратмишдай коллективри иштиракда.

Шегъердин юбилей агъалийрин ва мугъманрин фикир желбдайди жеда ва хуш авай виридавай ана иштиракиз жеда.

Международный ислягъвилин югъ

“Дуьнья ислягъ хьурай!”

Нариман ИБРАГЪИМОВ

Алай аямда са бязи государствойрин килера актывазнавайбуру тарихдин вакъиайриз, къаних, инсафсуз гьукумдарри цай кутур дявейрин нетижайриз ерли фикир гузвач. XX асирда Дуьньядин сад ва къвед лагъай дявеяр хьана. Абуру инсанятдин жергейрай цуд миллионралди инсанар акьудна, агъзурралди хуьрер, шегьрер, карханаяр, майишатар барбатна. Алемдин гелег хаталувили кутуна.

Эхиримжи 72 йисуз, ина-ана кьиле фейи гьеччи дявеяр квачиз, инсанятди ислягъ девран гьалзава. Имни гзафни-гзаф Советрин Союзди тухвай ва Россиядин Федерацияди давамарзавай ислягъвилин сиясатдилай аслу хьана. Амма гила ядерный дяведик цай кутадай, вири дуьньядин гиг зурзурди кланзавай пачагьар пайда хьанва. Мусурманрин са шумуд улкве дяведин цай турди бес тахьана, США-ди Азиядин, Кореядин островрин патарив дяведин гужлу техника кватнава. Кьиблепатан Кореядин кьушунрихъ галаз ученияр тухузва. Вуч патал? Вичиз клани сиясат тухун тийизвай Кеферпатан Корея метерал актывазарун патал. Гьа са вахтунда Китайдик ва Россиядикни кьурху кутазава. США-диз жуьреба-жуьре багнайнаралди Мексикани вичиз муьтлуьгъариз кланзава. Гьелбетда, ислягъвал клани кьуватри ахтин азгунрин вилик пад къада, еке дявеяр арадал гьиз тадач.

Лугун лазим я хьи, инсанятди 1982-йисалай Ислягъвилин югъ къейдзава. Чи дидейри, бубайри мурад тлабдайла, алхисардайла, тебрикдин гафар лугъудайла ва гьакл маса вахтарани гзафни-гзаф тикрарзавай ибара ава: “Дуьнья ислягъ хьурай!”

Зун инанмиш я, дуьньядин гьар са пиле яшамши жезвай зегметчи инсанрини Алагъ-Таладидвай ва чпин президентривай, пачагьривай, гьакимривай ислягъвал тлабзава, вучиз лагъайтла тарихди виридаз ашкара авунва, дяве - им цай, гум, кьиникьар, барбатвилер, кьурбандар, етимар... я. Гьайиф къезвай кар ам я хьи, и гьакьикъат виридаз чизватлани, бязи гьукумдарри араара дявейрик цай кутазава. Къе чаз Сирияда, Ливияда, Украинада, Афганистанда, Иракда, Африкадин бязи улквейра гьихтин къизгин гьалар аватла аквазва. Кьиникьай кьуртармиш хьун патал агъзурралди агьалияр Европадин улквейриз катзава. Анрани абур, гьайиф хьи, гьилер ачухна къабулзава. Абур ерли герек авачир крар я, амма вучда, гьакьикъат гьахтин цуруди я.

2001-йисуз ООН-дин Генеральный Ассамблеяди къабулай кьараралди, гьар йисан 21-сентябрдиз дуьньядин халкьари Международный ислягъвилин югъ къейдзава. Идан макъсадни сад я: дявеяр актывазарун, гужунин, зулумдин пис краикай кьил къакьудун. Гьа са вахтунда государствойрин кьенепата ва халкьарин арадани ислягъвилин фикирар, эрзиманар мягкемарун. ООН-ди вири улквейриз, халкьариз Ислягъвилин юкьуз дяведин, къал-къиждин гьерекар актывазарун ва дуьньяда ислягъвилин гьалар твадай серенжемар, мярекар тухун, теклифзава, амма, вучиз ятлани, бязи улквейрин гьукумдарри чпиз гьилай къведай вири крар ийидай ихтиярар авайди яз гьисабзава. Чпиз хуш жедай сиясат тухун тийизвай абур Россияни кьеве тун патал алахьнава.

Къейд ийиз кланзава, ООН-дин Генеральный Ассамблеяди 32 йис идалай вилик дуьньядин вири халкьариз ислягъ уьмуьр тухудай, ислягъвилин тереф худай ихтиярар авайвилин гьакьиндай Декларация къабулна. И карни фикирда кьуна, ООН-ди Ислягъвилин юкьуз “Халкьариз ислягъвал патал ихтияр ава” темадай жуьреба-жуьре мяре-

катар тухунни теклифзава. Мярекар тухун тиммил я. Государствойрин, политический партийрин руководителрин, общественный организацийрин ва маса талукъ ксарин везифа гьар са чкада ислягъвилин гьалар арадал гьун я. Гьикл лагъайтла, ислягъвал авай чкада инсанди вич азаддиз, гумрагъдиз, шаддиз гьиссзава ва ада вичихъ авай мумкинвилерикай вичизни, обществодизни хийир хкьатдайвал менфят къачузва.

Адет хьанвайвал, Ислягъвилин юкьуз дяведин гьерекар авай вири чкайра абур актывазарун лазим я. ООН-ди гьа ик истеммишзава. Чаз умуд кутазава, дяведик цай кутазавайбуру и истеммишунал амал ийида ва инсанар рекьидай женгериз рехъ гудач. Ук-раинада, Иракда, Сирияда, Афганистанда, Кореядин островрин патарив яракьар кардик кутадач, инсанар кьирмишдай гьалариз рехъ гудач.

Дявеяр актывазарун, гужунин, зулумдин пис краикай кьерех хьун цалцлам гафар туш, инсанят мадни вилик, хьсан краихъ тухудай мумкинвал арадал гьунин игътияж я. Анжах ислягъвилин алакьайри, меслятдин ихтилатри, лап четин месэляри сада-садаз гьурмет авуналди, меслятдивди гьалунни вири инсанар патал менфятлу, виле акьадай хьтин нетижаяр арадал гьиди.

Международный ислягъвилин йикъан лишандик кваз гьамиша ислягъвилин месэлайрал фикир желбиз тазвай мярекар тухузвайди я. Гьакл Африкадин улквейрани. Анрал дуьньяда гьикъван писвилер, кьиникьар, такланвилер аватла мад сеферда рикел хкизва.

Россиядин регионрани дявейриз акси, ислягъвилин майилар тебрикзавай серенжемар тешкилзавайди я. Гьа гьисабдай Дагъустан Республикадани. Гьикл лагъайтла, чи халкьариз дявеяр ва абурун кьурбандар тиммил акунач. Гьавилияр къе Россиядин халкьар анжах ислягъвилин терефдарар я.

Мумкин я, аялри ислягъ уьмуьр фикирда аваз члугвазвай хуьрезвай ракъинин шиклар, аялрин хорди дуствиликай, ислягъвилкай лугъузвай манияр бязибуруз гьаклан кьугьунар хьиз акун, амма лугун лазим я, абурхъ гьелени яракьдай куьмекдалди вичин месэляри гьалзавайбуруз и алчах кар тавуниз эвер гунин зурба метлеб ава.

Низ герек я дявеяр? Вуч патал я дявеяр? Дуьньяда гьакли жуьреба-жуьре азарар, каш, яшайишдин четин шартлар себеп яз агъзурралди инсанар пуч жезва. Гьа ихьтин татугайвилерихъ галаз женг члугуна, вири вилятрин инсанриз кваллахдай, асайишвилелди яшамши жедай шартлар тешкилна кланда, маса халкьар лувиле тваз, чилер къаз, жуван фикир амайбурул илитлиз алахьун дуьз туш ва ам садани къабулдай кар туш.

Ислягъвилин юкьуз суваррин мярекатрик “Ислягъвилин зенгинайни” (“Колокол мира”) сесер акьудзавайди я. Лугун лазим я хьи, “ам” 60 улккведин аялри кватлай ракъун пулар цурурна туькьурнавайди я. Адан винелни гзафбуруз малум тир гафар кхьенва: “Вири дуьньяда ислягъвал хьурай!” И зенг 1954-йисуз Японияди ООН-диз пишкешайди я. Ам ООН-дин Секретариатдин къваллава гвай пара гуьрчег багда эцигнава. Гьар Ислягъвилин юкьуз 15 декьикъада ислягъвилин зенг язава, дявейра телеф хьайибур рикел хьуналди, са декьикъада инсанар кисна актываззава. Авайвал лагъайтла, и зенгиник йиса къве сеферда ван кутазава. Гатфариз, югъ йиф сад жезвайла ва Ислягъвилин юкьуз. Къуй чи ва къезмай несилрин япара гьамиша Ислягъвилин зенгинин сес хьурай, бомбайрин гугрумрин, автоматдин тахъ-тахъдин, ракетайрин гув-гудин ванер ваъ. Къуй чи кьилел лифери, лекьери лув гузвай ачух, вили цав хьурай! Къуй чи квалера, гьаятра аялрин шад, гьевеслу сесер хьурай!

Рикелай тефидай баркаллувилин йикъар

Куликован чуьлда
женг

Земфира БАБАЕВА

Тарихдай малум тирвал, Россиядин кьилдин пачагьлугъ тешкил жедалди алатай девирра адан аксина маса пачагьлугъри, ханлухри, княжествойри гзаф къадар дявеяр кьиле тухвана. Урусатдин чилел абур чапхунчивилин мурадар аваз къезвай. XIV асирда Урусатдин чилел Московский княжестводи къуватар кватна ва политикадин рекьай вичин гужлувал артухаруник кьил кутуна. Ада вичин къваллава маса княжествоярни кватна. Гьелбетда, и кар эмир Мамаяз хуш хьанач. Нетижаяз 1380-йисан 8-сентябрдиз Москвадин князь Дмитрий Ивановичан гьилик кваз тупламинавай урусин сад авунай кьушунринни Золотой ордадин эмир Мамаяз чапхунчийрин арада Дон, Непрядва ва Красивая Меча вацарин къваларив еке женг кьиле фена.

1374-йисуз Владимирдин княжествони гьилик квай Москвадин князь Дмитрий Ивановича Золотой ордадиз харж гун актывазарна. Москвадин князьди, Ярославдин, Ростовдин, Суздальдин княжествоярни галаз, Бердибек хандиз къуллугъзавай Твердин княжестводал вегьена. Тверди рей гана ва Михаил Тверскойди Москвадиз муьтлуьгвал кьалурна.

1378-йисуз Мамаяз Русдал Бегич мурадин чапхунчийр ракъурна ва мад сеферда урусривай чпиз харж гун истеммишна. Амма абурун кьаршидиз Дмитрий Иванович кьиле аваз урусин кьушунар экъечна. Къегьалрин женгер 1378-йисан 11-августдиз Рязандин чилел, Воже вацун патав кьиле фена. Ордадин хейлин жаллатлар тергна, амайбур катна. И женгини Русдин артух хьанвай къуват кьалурна.

Мамаяз цийи женгериз газурвилер акваз башламишна. И жигетдай ада ордадиз муьтлуьгъ хьанвай Поволжьедин ва Кеферпатан Кавказдин халкьар агудна. Ордадиз куьмек яз Литвадин князь Ягайло ва Рязандин князь Олег Иванович экъечна. Амма и амадагрикай Мамаяз са хийирни хкьатнач. Абурхъ гьардахъ вичин мурадар авай. Ягайло гьам урусар, гьамни орда къуватлу хьуниз акси тир. Олег Рязанскийдиз сергьятдал алай вичин чилер хуьз кланзавай. Ятлани ада Мамай къезвайдакай Дмитрий Ивановичаз хабарна ва дяведа иштиракнач.

1380-йисан гатуз Мамаяз вичин поход башламишна. Дон вацун патарив актывазна, ордадин кьушунри Ягайлодинни Олеган патай хабарар гуьзетзавай.

Золотой ордадиз акси гьужумда князь Дмитриян кьушунри тешпигъ ава-

чир виклеьвал кьалурна. Адан эвер гуниз жаваб яз вири Урусат душмандихъ галаз дяведиз къарагьна. Дяведа иштиракзавай кьушунар Коломнада кватна хьана. Вичин члехивили гьейранарзавай и кьушундихъ дяведин хьиз, политикадин рекьайни важибувал авай.

20-августдиз Коломнадай урусин кьушунар дяведиз рекье гьатна. Ока вацун патарив абур са куьруь вахтунда агакьна.

30-августдиз Прилуки хуьруьн патаривай урусин кьушунар Ока вацалай элячна. 4-сентябрдиз Дон вацун патарив союзникар тир Андрей ва Дмитрий Ольгердовичрин кьушунар мукьва хьана. Урусин кьушунрин метлеб Лопанидин къекъуьндан Ягайлодин къуватриз рагьаклидай патухай къезвай Мамаяз кьушунрихъ галаз мукьва жедай мумкинвал тагун тир. Гьа са вахтунда урусин члехи кьушундикай хабар хьайи Ягайлодик ордадин кьушунриз мукьва хьунин тадивал квачир. И кардикай хабар хьайи урусин кьушунри монголринни татарин кьушундал гьужум авун кьетна. Урусин атлуяр Непрядвадин къекъуьндан атанвайдакай Мамаяз суткадилай хабар хьана.

Женгинин план туькьуьрун патал 6-сентябрдиз Дмитрий Ивановича военный совет кватна.

Ада женг тухун патал хьанвай чкадин твар Куликован чуьл тир. Пуд патухай - рагьаклидай, кефердин ва рагъэкъечидай - а чка элкьвена вацлари кьунвай. 1380-йисан 7-сентябрдиз вацалай урусин кьилдин къуватар элячна. Женг сьятдин 12-даз башламишна.

Урусин кьушунрин юкьваз гьахьун патал душманди гзаф чалишмишвилер авуна. Амма Андрей Ольгердовичан гьилик квай къуватар ордадин хура виклеьвилелди актывазна, душмандин рехъ атлана. Урусин дружинаяр ордадин геле гьатна, Красивая Меча вацув агакьдалди 30-40 километр амаз, Мамаяз кьушунар абур тергна.

Женгерилай гуьгьуьниз муьжубд юкьуз урусин кьушунри чпин телеф хьайи аскерар кучудна. 28-сентябрдиз гьалибчийр Москвадиз хтана. Ина абур вирида кьаршиламишна. Чара улквейрин чапхунчийрикай урус халкь азад авунин карда Куликован женгинин метлеб екеди хьана. Ада Золотой ордадин кьудратлувили лап екедаказ зарар гана.

Урусрихъ ордадин хура виклеьвилелди актываздай къуватар авайди виридаз раиж хьана. Къазанмишдай гьаливили Русь вилик тухудай, къуватлу жедай ва адан центр тир Москвадин роль хкаждай мумкинвал гана.

Мегъамед Гъажиеван 120 йис Хкахъ тийидай чирагъ

Аллагъяр АБДУЛГЪАЛИМОВ,
дидед чIалан муаллим

Лезги чIалан тебиат чириз виш йисар алатзава. ЯтIани и рекъе чи риклел сифте нубатда машгъур алим, ватанперес Мегъамед Мегъамедович Гъажиеван тIвар къведа. Вичин вири вахт, уьмуьр халкъдин образование вилик тухунин, хайи чIал ва литература ахтармишунин, ирс къватI хъувунин месэлайриз бахш авур касдин тIвар.

Шумуд алим, шумуд муаллим гъазурна ада?! Адан ученикри датIана школайра зегъмет чIугуна ва исятдани чIугвазма.

Зи риклел яшлу муаллим Гъасанов Теймуршагъ хъевеза. Яргъал йисара ада чи мектебра лезги чIаланни литературадин тарсар гана. Тагъирхурьун-Къазмайрин юкъван школада, 7-классда клелзавайла, зазни а муаллимдивай чирвал къачун къисмет хъана. Аялри Теймуршагъ муаллимдивай "Лезги чIалан грамматика" хъей М.Гъажиевакай суьгъбетун тIалабнай. Чи муаллимдиз гзаф шад хъанай. "Пака, дустар, за адакай квез гегъенш суьгъбет ийида", хиве къунай ада.

Гуьгъунин тарсуниз муаллимди пуд ктаб гъана: сад абурукай "Урус чIаланни лезги чIалан словарь", 35000 гафуникай ибарат тир, 1950-йисуз чагдай акъатай; муькуьди "Лезги чIалан орфографиядин словарь", 1941-йисуз акъатай; пуд лагъайдини 1950-йисуз чагдай акъатай "Лезги чIалан орфографиядин словарь". Чаз и ктабар чIехи алим, чIалан пешекар Мегъамед Гъажиева туькIурнавайди чир хъанай...

"Гуьрметлу дустар, - давамарнай чи муаллимди, - Мегъамед Гъажиев акъалтIай простой, инсандин дердиникай хабар къадай, гъамиша масадаз кумек гуз гъазур кас тир. ДатIана илимдин сирерай къил акъудиз алахъай ва алакъай кас. И ктабар ва кунне клелзавай учебникни алимдин зегъметдин нетижаяр я. Лезги чIал, гуьрметлу дустар, Белиждед къван туш, адан сергъятар еке ва гегъенш я. КIела, чешне къачу, алимди гиле къунвай кIвалахдик къунени куь пай кутур, ам давамара... Мумкин я, гележегда куь арадаини бажарагълу ксар, алимар, муаллимар, писателар ва шаирар акъатун..."

Ибур рагъметлу Теймуршагъ муаллимди чаз авур ихтилатар тир. Чи районгълидикай, илимда хкахъ тийидай чирагъ куькIурай Мегъамед Гъажиевакай... Чи япара абуру гилани ванзама.

Мегъамед Гъажиева кутур илимдин рехъ Р.Гъайдарова, У.Мейланова, Н.Агъмедова, А.Гуьлмегъамедова, Гъ.Рамалданова, Къ.Акимова ва гзаф масабур давамарна, давамарзава.

Са шумуд йис идалай вилик Мегъарамдхурьун райондин школайра "Райондин хъсан муаллим" тIвар патал дидед чIалай ва М.Гъажиеван уьмуьрдиз талуькарна махсус конкурсар тухудай. Гила а конкурсар амач. Вучиз ятIа, чидач... Амма лезги чIал, лезги чил, лезги намус, эдебият, халкъдин меденивал кIани несилрин риклера М.Гъажиев эбеди яз амукьда...

За жуван фикирар шиирдин чIарара давамарзава:

*Къаткай къванцин кланикай
яд тефирвал,
Къат-къат хъанвай чIалан
къатар юзурна.*

*Чатук ракъар цIун ялава ифирвал,
Заргарди хъиз, чIалан тахт
на гъазурна.*

*Аманатар, къелемдикай хкатай,
Динзгълид хъиз, пелек къгъиз,
къазва за.*

*Багъа я чаз гъар са цIар,
нур аватай,
Давамиз рехъ, чIурухъанар
цазва за.*

*Вахтар фида, тарарилай
пешер хъиз.*

*Вун феи гел риклел хъиз, архаяр
КъватI хъанва къе, тебрик ийиз,
мехъер хъиз,*

*Ви илгъамди верги ганвай
рухваяр...*

Хтун-Къазмайрин хуьр.

* * *

Райсудин НАБИЕВ,
дидед чIалан муаллим

Заз, гелбетда, Мегъамед Гъажиев мукъувай чидачтIани, адакай хъенвай затIар - очеркар, илимдин макъалаяр гзаф клелна. Эхиримжидини, Мегъамед Гъажиеван гелеваз физвай, чIалан мишвал хуьз, женинавай литературовед, публицист Мерд Али Жалилован "Эбеди чешне ва чешме" макъалани ("ЛГ"-дин 34-нумра) чна тарсуна аялрихъ га-лаз санал клелда.

Арифдар алимдикай цийи-цийи делиларни малум жезва. Имни хъсан кар, мад сеферда алим риклел хжун я. Къилди къачуртIа, инсанперес и касдин тIварциз, ада чIугур зегъметдиз за гъамиша гуьрметзава. Мегъамед Гъажиевар чи хуьре къве кас авай. Сад-вирида гуьрмет ийиз хъайи муаллим - арабист, Кеферпатан Кавказдин республикайрин муаллимрин I-сьезддин (1934-йис) делегат, дявейрин ветеран; муькуьдини - вичикай халкъдиз гзаф кумекар хъайи, вичихъ гъахътин чирвилерни алакъунар аваз хъайи, жергъ - арабист тир. Рагъметрай къведазни. Абурун тIварари, шак алачиз, чи риклел сифтени сифте чIалан чIехи алим гизва.

Виликрай куьгъне ктабар, журналар, газетар, са гафуналди, чарар къватIдай адет авай. Им гъукмадин тапшуругъни тир. Зун старший пионервожатый тирла, са сеферда аялри къватIай ктабрин арада куьгъне словарарни авай. Абурукай сагъзамай патар-къилер хъана, сад-садахъ къадайвал чинарни къайдадиз хъана, виче 35000 гаф авай М.Гъажиеван словарь за жуваз туькIур хъувунай. За адакай лап гилалдини зи кIвалахда менфят къачузвай. Са арада за ам мектебдизни тухвана, маса муаллимрини ишлемишиз хъана. Чинал къелечI ших алай и словарди яргъалди друмна. Гуьгъунлай, 2009-йисуз, цийи словарь акъудайла, истеклу тир Мегъамед Гъажиеван гуьрмет хуьнин лишани яз, за цийи словардин 5 экземпляр подписка авунай. Сад жуваз туна, амайбур шегъерра авай чи аялризни мукъвабуруз рекъе тунай.

Куьгъне словарь лагъайтIа, Къасумхурел райондин Культурадин центрада ачухнавай музейдиз вахкана. Аниз къвез - хъфизвайбуру и экземплярдиз екез итиж ийизва. ЧIехи алимни риклел хъизва. Ахътин яцIу ктаб библиотекайра, ктабханайра мад авач эхир!

Курхуьр.

Гъиниз фена гевеслувал?..

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

вурда чи къенин йикъан клелзавайбур акъун тавунни. Амма чи уьлкведихъ "романтикрин" вахт хъайиди я!

А вахт чи тарихда, асул гисабдай, Октябрдин социалистический революциядила гъгъунин, яни, "куьгъне дуьнья" чукурна, "цийи дуьнья" туькIурнунив эгечай девирдал - XX асирдин эвел къилерал ачалтна.

Алай вахтунин гзаф идеологар, иллаки девлетар чпин гиле гъатнавайбур, гила абуру хуьн ва мадни артухарун патал вири мумкинвилер, иллаки табни гилле, фитнени куьруьк, миллетчивал ва гъибетчивал кардик кутаз алахънава. Октябрдин революциядиз абуру ягъ тийизвай чIулаз, чIуру ранг амач. Гуя ам "большевикар" лугъур "бунтчийри" сада садал гуж илитунин къанусувилер тир лугъузва... Бязибуру гъатта Ватандин ЧIехи дявени большевикар-коммунистар тахсирлу яз арадал атайди яз гисабзава...

Гъа ихътин шартIара а девирдин несилрин вири агалкъунар, гъалибвилер, азадвилер, мумкинвилер ерли тахъайбуруз, тапанбуруз элкъуьрзава. "Стаханавчийар", "Челюскинчийар", "Корчагинчийар", "Жегъил гвардейчийар", "Тимуровчийар", "Космодемьянскаяяр", "Матросовар", "Гагаринар" хътин, мадни-мадни маса дестейрин крар, гъерекатар "акъулдикай кимибурун" гъерекатар хъиз къалуриз алахъзава. Гуя чи дагълариз агъзурралди жегъил рушарни гадаяр - муаллимар, духтурар, инженерар, энергетикар, эцигунардайбур, геологар атайди туш...

Амма лап са куьруь вахтунда Дагъустандин чилел (зун чIехи Россиядикай, виликан СССР-дикай рахазвач) Дагъустандин Огни, Избербаш, Каспийск, Сухокумск, Къизилюрт хътин шегъерар (маса чIехи эцигуникай-къаналрикай, ГЭС-рикай, заводрикай, мектебрикай, вузрикай зун рахазвач) гьикI арадал атайди ятIа фикирдизни гизвач. АкъалтIай савадсузвал вирибурун савадлувилиз, акъалтIай "буьркуьвал" вирибурун "вилер ачух хъуниз" гьикI элкъвейди ятIа лугъузвач...

Романтика - вирибурун чIехи гевеслувал, ашкъилувал, гуьгъуьллувал, гъа саягъда гележедихъ инанмиш яз, виликди гъерекатун - революционный романтизм тирди чи вири гафаранра ва тарихдин ктабрани раижнава. Литературада, искусствода, философиядани ро-

мантизм инсан ва адан везифаяр жанлу рангаралди, гуьзел шикилралди, инанмишвилелди, гевеслувилелди, чIехи ашкъидалди, руьгъдалди къалурун тирди къейднава.

За анжах са жуван хайи лезги литературадай бязи мисалар гизва.

XX асирдин эвел къилер, сад лагъай пай.

СтIал СУЛЕЙМАН:

*Дуьньяд ругуд пай тир еке
И Урусият ава чаз:
Гъар са патяхъ къведай
уьлкве -
Гъахътин вилаят ава чаз...*

Нуредин ШЕРИФОВ:

*Чун гъевечли халкъ ятIан,
Чахъ Ватан ава!
Аманат хъиз, хуьх ам:
Дуст - душман ава...*

Алибег ФАТАХОВ:

*Ягъ, уьткъем, гужлу гъилер,
Садни, са касни,
Бейкар кларасни
Чи жемятдин къене
Тамукърай йигъи...*

Мемей ЭФЕНДИЕВ:

*Мукалли клаш -
Чи яракъар.
Чаз табий я
Накъвар, ракъар,
Советрин я
Чи къадакъар...*

Хуьруьг ТАГЪИР:

*Чи Ватандин еке таъсиб
ЧIугъазвайбур жегъилар я.
ЧIехи техникадин сагъиб
Аквазвайбур жегъилар я...*

Абдул МУТАЛИБОВ:

*Къин хъуй ирид архадал зи,
Къин хъуй хайи зи Ватандал,
Къин хъуй лап зи чандал,
Вишдаз жаваб гуда са за,
Къин хъурай лап
зи виждандал...*

Шагъ-Эмир МУРАДОВ:

*Ядайла цавуз пакаман ярар,
Къецил кIвачерив къекъевен
къурухра.
Ахъайна шаддиз гуьгъуьлдин
варар,
Тебиатдин чун гъахъин
басрухра...*

Гъанвай мисалра инсандин бахт, гевеслувал, ашкъилувал, къуват квекай ибарат ятIа, хъсандиз лишанламишнава. Къилинди - инсанди вич Ватандин агъали, адан велед, азад зегъметкеш, вири девлетрин иеси тирди гиссзава. Са жуьрединни татугайвилерикай фикирзавач. Ингъе квез романтика! Социализмдин романтика!..

Гила алай аямдин чIалан устадрин бязи фикиррал акъвазин.

Ибрагъим ГЪУЬСЕЙНОВ:

*Шаирдин рикI, дуьньядин
гъам къватI хъана,
Сиви-сивив ацIанвай вун
кIатI хъана:
Дуьньядин гъам агъзур
вилай авахъай
Ви къве вилай хтана къве
къат хъана...
("ТIвар" ктаб, 69-чин. ДКИ,
2006-й.)*

Абдулрашид РАШИДОВ:

*"Жанаби" гаф гуьзел тушни
лугъуниз,
Виневайди гиссда жуван
къаш-къамат.
Чизвач анжах къеп ягъайди
хамуниз,
Адахъ "луквал" гаф галайди
къатба-къат!..
("Уьмуьрдин рекъер",
158-чин. ДКИ, 2008-й.)*

Абдуселим ИСМАИЛОВ:

*Рикле ава кун, хура ава тIал.
Иблисри уьлкве
биргендзава цIал.
Пачагъдикайни,
Аллагъдикайни
Файда амач-хуьх гъарда
жуван кIвал?..
("Эверзава Эмина за",
19-чин. ДКИ, 2009-й.)*

Агъалар ИСМАИЛОВ:

*Талан-тараш, турни тфенг
ала яз,
Къадирсузвал гъинай ятIа
чанарин?
Гъикъван хъурай, и дуьньядал
ала яс,
Свас хендеда амуькъзавай
чамарин...
("Уьмуьрдин мензилар",
10-чин. ДКИ, 2006-й.)*

Арбен КЪАРДАШ:

*Бубадин юрд я заз
гъурбат,
Гъурбат - гуя женнет я.
Азад я зун: регъятдиз кат
КIани патяхъ - лезет я!
Ваъ. Жезвач кат. Куьз
лагъайтIа,
Азадвилев зигъинсуз
КутIуннава гуж авайда
Къе зи кIвач-гъил эркинсуз...
("Ичерин багъ",
18-чин. ДКИ, 1990-й.)*

За мад мисалар гизвач. Гъа и тIимил чIарарани чи аямда гевеслувал, ашкъи, кланивал, Ватандал къарувал... - романтизм вучиз квахънаватIа ачухдаказ лагъанва.

Чи аямдин шаиррин ктабрин тIвараризни фикир це: "СтIал ва къван" (Х.Хаметова), "Зи экуь гъам" (Абдул Фетягъ), "Зи ван жедатIа?" (Кичибег Мусаев), "Дуьнья я ман..." (СтIал Мислимаат), "Таб галачиз..." (Муграгъ Салахъ), "ЧкIай хтар" (Зульфийкар Къафланов) ва икI мадни.

Романтикадиз куьул ганва, адан кIвач-гъил гуж авайда кутIуннава. Акъван чанар пучна хвейи Ватан клусариз пайна, гъалибийрин тIварар усаларзава... Гевеслувал гъинай къведа?..

Амма романтика къенвайди туш. Революциядин илимни квахънавайди туш. Ам терг ийиз, риклелай алудиз алахъунар гъаваян крар я. Зун инанмиш я: ЧIехи Октябрдин революция хъаначиртIа, чи тарихда ЧIехи Гъалибвални жедайди тушир. Абури чи чIехи несилрин тарихда къачунвай лап кар алай камар я. Куьруькчийрихъни чуьруькчийрихъ, фитнекаррихъни нафакачийрихъ, тапан ватанпересрихъ ахътин камар жедайди туш...

Цаварин - гъавайрин сирер чидайди

Бикеханум АЛИБЕГОВА,
писатель, журналист

МАХАЧКАЛАДА зул тир. Экунлай секинди куль марф къвазвай. Маячная лугудай куьгне куьчедай тлуз физвай зун марфади Даггидрометцентрадин ракарал гъана - гъихтин гъава жедатла чирун заз гъамиша клада - и кар вили цаварихъ, булутрихъни гарарихъ галаз алакьалу я къван.

РД-дин Гидрометцентрадин начальникдин кабинет. Столдихъ акунрай 50 йис къван хъанвай гуьркем итим ацукьнавай - РФ-дин лайхлу метеоролог **ДАДАШЕВ Абдулгалим Мегьамедгъусейнович**. Ихтилатар къалин жердавай заз акуна хьи, ам неинки виниз тир дережадин пешекар, гъакни камаллу суьгьбетчини я. Кар алакьдай кас тир адан регьбервилик кваз Дагъустанда 200-далайни гзаф работнири зегьмет члугвазва.

Зун уьмуьрда гзаф инсанрихъ галаз гуьрушмиш жезва. Амма Абдулгалим хътин гзаф терефрин дуьзгъун кас заз акурди туш. Адан ватанпересвилин руьгди, хайи ерийрал гзаф рикл хъуни, медениятдив, эдебиятдив эгечлзавай тегьерди, камаллу суьгьбетри заз екез таьсирна, зун адан алемдин есирда гъатна. Техникадин рекъя савадлувал, гъилик зегьмет члугвазвайбурухъ дикъетдивди яб акализ, абурун гъавурда акъаз алакьун - ибурун адан кваллахда къилин ерийрикай я.

Абдулгалим 1957-йисан 2-октябрдиз Къасумхуьруьн райондин къадам Испикрин хуьре машгур муаллим Дадашев Мегьамедгъусейн Абдулмежидовичан хизанда дидедиз хъана. И хуьрйя твар-ван авай райкомдин секретарар, муаллимар, духтурар, журналистар, эцигунардайбуру акъатна. Гзаф испиквиар къе Россиядин региона, Туркменистанда, Азербайжанда, Къазахстанда ва маса чкайра яшамаш жезва. Мегьамедгъусейн Абдулмежидовичан веледри лагъайтла, Москвада, Тверда, Къизлярда, Махачкъалада ва гъакл хуьрени зегьмет члугвазва. 40 йисуз муаллимвиле кваллахдай будади абуруз къилин образование, хъсан тербия гана, уьмуьрдин дуьз рекъе туна.

Абдулгалим дуьньядал, халкъди лугудайвал, "къизилдин зулун" вахтунда хизанда сифте велед яз атана. Шадлухвилин столрал берекатлу зулун вири няметар булвилелди алай.

Гада фагъумлуди, къатлунар авайди, зиреквал, надинжал квайди яз чехи жезвай. Къелунра таяр-туьшерилай тафаватлу тир. Ван-сес алай женжелвилерни аялвилени кьугунар куьгне ва цийи Испикрин куьчейра туна, зиринг гададикай итим жезвай ва ада диде-бубадиз майишатдин кваллахра куьмекардай. Зегьметдал адан гзаф рикл алай: хипер хуьдай, векъ ядай, хуьтлугъз къула кудай кларасар гъазурдай. Хизанда Абдулгалим лидер тир, адан гуьгъуьна вад стхани ругуд вах авай. Ада абуруз гъам къелунра, гъам зегьметда чешне къалурзавай.

МЕКТЕБДА къелдай йисар акуна-такуна алатна фена. Рикле еке мурад авай жегил меркез Москва "муьтлугъариз" рекъе гъатна ва МГУ-дин физический факультетдик экечлун патал имтигъанар вахузвай. Амма къибледин гададиз кефердин атлугъай йикъар, ламу гъава, чехи шегьердин ярги учирар, ката-калтугун, теспачавал хуш хъанач. Нубатдин имтигъанар вахкун тавуна, вуздай документар вахчуна, вокзалдик атай жегил Москва-Ростов поездди Таганрогдиз гъана. Адан вилик В.Д.Калмыкован тварунихъ галай радиотехнический институтдин ракарар ачух тир - имтигъанар агалкунралди вахкай жегилдикай анин студент хъана (пеше "Радиотехника"). Адаз ина гзаф дустар жезва. Группадин старостади вуздин общественный уьмуьрдани активвилелди иштиракзава. Гатун каникулдин вахтунда студент эцигунардайбурун отряддиз фена. Атоммашдин эцигунрал дирибаш жегил отряддин командирвиле хъязва. Адан агалкунрикай "Комсомольская правда" газетдани хъеная. Намус-

лу зегьметдалди къазанмишай мажибдин са пай диде-бубадиз рекъе хтуна, амайдахъ "Океан - 205" радиоприемники хуьтлугъз алукдай чими шейэр къачуна.

Вуз акъалтларайла, къелунар аспирантурада давамардай мумкинвал авайтани, диде-бубадиз хъи хайи крайда кваллахна кланзавай. А члавуз чи республикада А.Дадашев хътин пешекарар тлмил авай.

1981-йисан август. Абдулгалим Мегьамедгъусейнович СССР-дин Госкомгидрометдин Азербайжандин гидрометеорологиядин управленидин Дагъустанда авай зональный гидрометеорологиядин техникадинни технический инспекциядин отделдин начальниквиле тайинарзава. Къве йисуз ада Азербайжандин республиканский управленидин Даггидрометцентрадин начальникдин заместителдин везифаяр вахтуналди тамамарна. Везифаяр гъакъсагъвилелди къилиз акъудуналди, пешекарвал хъажуналди агалкунар къазанмишзавай А.Дадашева коллективдин арада еке гуьрмет, авторитет къазанмишна. Кар, кваллах датлана сифте чкадал эцигиз, мус гъихтин гъаваяр жедатла, тайиндаказ лугъузва. 1987-йисуз ам Азербайжандин УГМС-дин Гуьрметдин грамотадиз лайихлу хъана.

1990-2000-йисара А.Дадашев Кеферпатан Кавказдин гидрометеорологиядин регионин уртах управленидин Дагъустан Республикадин Гидрометцентрадин техникадинни технический инспекциядин отделдин начальник тир. Гила жавабдарвал генани артух хъана. Идан гуьгъуьналлаз зегьметдин книжкада цийи-цийи чинар ачух жезва: "Дагестанский ЦГМС" ГУ-дин начальникдин заместитель, 2009-йисалай - "Дагестанский ЦГМС" ФГБУ-дин, 2013-йисалай «Кеферпатан Кавказдин УГМС»-дин "Дагестанский ЦГМС" филиалдин - 2015-йисалай лайихлу метеоролог А.Дадашев начальниквиле тестикъарзава. И йисара ам гидрометеорологиядин федеральный къуллугъдин, РД-дин Госсоветдин, Россиядин МЧС ГУ-дин, РД-дин экологиядинни тлебиатдин ресурсин Министерстводин, Росгидрометдин хейлин гуьрметдин грамотайриз лайихлу хъана.

Гъихтин гъаваяр жедатла виликамаз лугъуналди, синоптики инсанрин уьмуьр регъатарзава, абуру тлебиатдин бедбахтвилерикай хуьзва.

АБДУЛГАЛИМ Мегьамедгъусейнович неинки хъсан руководитель, гъакл къайгъудар бубани я. Хизанда пуд рушни хва чехи хъанва. Вирида къилин образование къачунва. Чехи бубади гзаф вахт рикл алай хтулрихъ галазни акъудзава. Ктабар къелунни адаз гзаф кландай кваллах я. Азад вахт Абдулгалимаз ерли авач. Халкъдин суварар къейд авунални адан гзаф рикл ала, халкъдин къени адетрал амалзава.

- Виликрай ватанпересвилин руьгъ вине тир, - лугъузва А.Дадашева. - Метлебар, гележегдин программа, са вуч ятлани арадал

гъунин, яратмишунин къаст авай. Инсанрин арада алакьаяр масабур, яни чимибур, инсанвилибур тир. Къе, гъайиф хьи, ахтин ерийар чаз бес жезвач.

Яхцлур йисуз санал кваллахзавай коллектив А.Дадашев хайиди хъанва. Студент тирла, ада илимдин конференцияра активнидаказ иштиракдай. Гъа чаварилай инихъ илимди ам вичел ялзава. ИкI, А.Дадашева, Т.Исаева ва И.Мегьамедова санал "Условия формирования климата и аномалии, вызывающие стихийные бедствия на территории Дагестана", "Сели и селеопасные районы Дагестана", "Южный - Аграханское озеро" тварар алай ктабар хъанва. Са шумуд кваллах адан столдални ала. Абдулгалим Дадашев Россиядин географический обществодин Дагъустандин отделенидин составдик ква. Телевиденидин, СМИ-рин элкъвей столпра ада активвилелди иштиракзава.

ДАГГИДРОМЕТЦЕНТРАДИН регьбердин къуватрин, клубавилин чешмедиди инсанриз хъсанвал авунин, регъимлувили экв, энергия ава. Рехи Хазардин секин лелейрал сирнавун, Самур дере адаз гзаф кланда. Испик, анин жемят лагъайтла, - эвелрин эвел, риклин шагъамар я - гъар азад вахт хъайила, гъанихъди гьерекалда. Ана ам аялвилин, жаванвилин йикъариз хъфизва, диде-бубадин тавазвилер риклел хъезва. Ихътин декъикъайра хъи абурун эбедивал гъиссзава...

■ **Диде-бубадин гъихтин къилихар вал ирс яз атана?** - жузуна за.

- Намуслувал, дуьзвал, регъимлувал.

■ **Кваллахдин юкъуз къилля-къилди квез клубанвал куь гузва?**

- Кар-кваллах къиле фини, месэлаяр тади гъалда гъялиз алакьуни.

■ **Куь фикирдалди, алемдин майданда (глобальное) гзаф чимивал мукъвара хъун мумкин яни?**

- Ам гуьжет алай месэла я. Международной са шумуд конгресс къиле тухванва. Сад тир фикирдал атанач. Эгер 1950-йисалай гилалди къачун хъайитла, чимивал юкъван гъисабдалди 0,6-0,8 градусдин артух хъанва. Эгер 1880-1900-йисарилла къачуртла, чимивал артух хъанвач.

■ **Вуна ви столдал алай ктаб компьютеря лагъанай. Адай къелуни квез лезет гузвани?**

- Компьютер заз тади гъалда информация къачудай чешме я - экуьнахъни няхихъ официальной сайтриз вил вегъезва. Идалайни гъейри, зун газетар, журналар, гъа жергедай яз "Лезги газет", "Самур" журнални кхъизвайбурукай сад я.

■ **Итимдин, дишегълидин гъихтин ерийриз вуна кимет гузва?**

- Итимдин - жуьрэтлувиллиз, вилегъвиллиз, мердвиллиз, дишегълидин - назиквиллиз, зерифвиллиз, юмшагъвиллиз.

■ **Квез кваллах, гуьрмет, авторитет, квал, хизан ава. Мад вуч бес жезвач?**

- Вахт.
■ **Квез гъуьл гзаф кланда. Квачерик квай къизилдин ранг алай къум яраб ракъинин зерреяр ятла, тахъайтла - гъуьлуьн?**

- Эхъ, заз гъуьл, ана сирнавун, къерехдал ацукьна, лелейриз, яргъариз килигун гзаф кланда. И гъиссер гафаралди лугъуз хъун четин я. Куьн зерреяр ятлани, къумадал къе-къуьн бедендиз гзаф хийирлу я.

Гъар гъихтин гъава хъайитлани, гъуьл, вир, вацI - вири ятар адаз гзаф хуш я. Абуру адаз неинки сагъламвал, гъакI руьгъдин мягъкемвал ва камаллувал багъишзава. "Цикай, гъавадикай жуваз хийир-менфят къачуз алахъна кланда, - лугъузва М.Дадашева. - Цин алемдихъ сирер лап пара ава..."

Ахцегъ района гидрометкъуллугъдин работник М.Муталибова А.Дадашевакай ингъе вуч лугъузватла:

- Чи руководитель Абдулгалим Мегьамедгъусейнович къеви истемешунардай, гъа са вахтунда гъавурда акъадай, виридав дуствилелди эгечлдай кас я. РФ-дин лайихлу метеорологдин гъилик кваллахун къисмет хъунал за шадвалзава.

- За адан тварцел дамахзава, - къейдзава Гидрометцентрада 40 йисуз зегьмет члугвазвай Елена Валерьевна Батмановади. - Ам чаз жуван багъри хъиз я. Герек атайла, ам гъар садаз куьмекиз гъазур я.

Даггидрометцентрадин прогнозар гъамиша 98 процентдин дуьзбур жезва. Синоптик-рин кваллах заргаринди хъинди я. Виниз тир пешекарвиле ва тежрибади дуьм-дуьз прогноз гуниз куьмекзава. РФ-дин Гидрометцентрадин Дагъустандин синоптик-рин уях, михъи кваллахдикай чизва.

ГЪА ИКИ, зи вилик намуслу, михъи, къенди, руьгъдин ачух къилихрин инсандин къамат акъвазнава. И ерийар, адет яз, итимвал чпин тухумдиз хас тир инсанрик жезва. Тлебиатди, хайи ерийри, хизанди А.Дадашев уьмуьрда еке роль къугъвазва. Дадашеврин тухум лагъайтла, лап екеди я. Абурун векилар СНГ-дин гъар са пилпе гъалтун мумкин я. Къадам Испикар хъсан хъенчлин къапар расдай устларалди машгур хъайиди виридаз чизва. Ана виликрай къе мискин, медреса, хъенчлин къапар кудай еке мастерскояр авайди тир. Аниз чехи Етим Эмин мукъвал-мукъвал мугъман жедай ва ада дустариз, Дадашеврин мукъвабур тир арабист имамриз - Молла Мегътидиз, Абдулманаф эфендидиз ва масабуроз вичин жавагъиарар къелдай, суьгьбетардай. Хъенчлин къапарин базардиз Дагъустандин вири чкайрай, Азербайжандай, Астрахандайни муьштерияр къведийди тир. Жемят дуствилелди яшамаш жезвай, герек макъамда сада-садаз куьмекдай. Италиядани Испики лугъудай гъевчи шегьер ава лугъуда, хъенчлин къапарин сентакарвилел гъанани фадлай машгъл я. Ина гъихтин алакьа аватла, къуй тарихчи алим-риррай. Халкъдин риваятрай, Къубадай пуд стха атаналда Испикрин дередиз. Гъезера - Гъезерхуьр, Никшира - Испикар, Вердиди Шандакъар хуьрерин бинеяр кутуналда. Гъайиф хьи, татаринни монголрин геллегьери абуру тамамвилелди чукурналда. Амма вири телеф хъанач - Худади жемят хъена.

Эхирдай мад Мегьамедгъусейн муаллимдал хъвен. РФ-дин халкъдин просвещенидин отличник, вирида гуьрметзавай кас тир. Физикадинни математикадин муаллимди неинки тарсар гузвай, азад вахтунда гъакI хуьруьн тарихни чирзавай, материал къватлзавай. Испика астрономиядин илимдални машгъл тир. Россиядин РАН-дин издательствойрай рецензия къин патал адал илимдин кваллахар рекъе твадай. Адан ученикрикай къе машгур алимар, духтурар, эцигунардайбуру ва маса пешекарар хъанва. Абдулгалим Дадашева вичин бубадал, ата-бубайрал дамахзава. Бубади башламышай кар (ктаб) адаз давамариз, эхирдиз гъиз кланзава. Къуватар гурай!

Цавал алай зулун цифер гъарнихъ чклана - на лугъуди, мад гад алукъ хъувунва - ракъинин нурари вири чкаяр ишигълаван авунва. За ихътин нетижа хкудна: цавун гъетери чилин гъетерихъ ялзава...

Чи юбиляр

Баркаллу крар - адлу тварар

Тербияламишун чехи кар я, ада инсандин кысмет гьалзава.

Алаудин ГЪАМИДОВ

ТЕБИИ КАР Я, садбурун тварар, фамилияр хуре, районда, республикадани машгур жеда: чпин хсанвилляр, баркаллу крар, уьмуьрда чпи тазвай гел себеб яз. Масадбуру лагьайтла, тахсиркарвилер ва я чалке-чирвилер авуналди, чеб алай чка чирда.

Къе заз адлу сихилдай, гьакьсагъ зегьметдалди, баркаллу краралди халкьдин патай гьурмет, авторитет къазанмишнавай фамилидин са хцикай - вичин 70 йис тамам ханвай чи юбиляр, Дагъустан Республикадин Халкьдин Собранидин депутат хьайи **Алиметов Альберт ГЪАЖИМЕГЪАМЕДОВИЧАКАЙ** суьгьбет ийиз кланзава.

...1960-йис. Кысметди зун Агъул райондиз акъудна. Кыасумхуьруьн райондай тирди чир хьайила, завай саки гьар сада хабар къадай: "Ваз куь патарай тир Алиметов Гъажимегъамедов чидачни? Ада чи районда саки цлуд йисуз КПСС-дин райкомдин секретарвиле кваллахна и мукъвара Кыасумхуьрел хьфенва..."

Жегьил пешекар яз анжах кваллахал фенвай заз и касдикай хабар авачир. 1962-йисан гафтар. КПСС-дин ЦК-дин Пленумдин къарардалди районар сад авунай, гьа жергедай яз - Кыблепатан Дагъустандин бязи районарни. Зун а вахтунда лезги чла-лал акъатзавай "Агъулрин колхозчи" газетдин жавабдар секретарь тир. Редакция тергна, Кыасумхуьрел "Коммунизмдин гатфар" твар алаз районрин урта (вилекан Агъул, Хив, Куьрагъ, Мегъарамдуьруьн ва Кыасумхуьруьн районар патал) газет акъудиз башламишна. Зун гьа и редакцияда цийиз акъатзавай газетдин редактор Алиметов Саида кваллахал къабулзава. (Рагьметлуди Агъула КПСС-дин райкомдин 1-секретарь хьайи Гь.Алиметован стха тир къван). Вичиз женнетар кысмет хьурай - гьакьки регьбер, буба авачирдаз буба, стха авачирдаз стха тир.

ам чкадални са акъван регьятдиз жагъанач. Зенгер, хабар къунар... Эхирни чун кабинетда ава.

Дамах гвачир, яшаризни килиг тавуна, чагъинда амай итимди са артух хев квачиз ихтилат башламишна.

...Ватандин Чехи дяве кутьягъ хьана анжах къве йис алатнавай. Махачкъала шегьерда КПСС-дин обкомда кваллахзавай агъастлави Гъажимегъамедов Алиметоваз адан уьмуьрдин юлдашди къвед лагъай хва багъишна. Аликаз Альберт лугъудай стха хьана. Йисар къвез алатна. Кысметди Альберт гагъ саниз, гагъ масаниз акъудзавай. ИкI, гъазурлухвиле классдиз Тпигъа (Агъул район) гъахъай ада 6-класс гъана, 7-класс Кыасумхуьрел, 8-9-классар Дербент шегьерда акъалтарна. 1964-йисуз Хив райондин Къванцилрин юкван школадиз - 10-классдиз фена. Физкультурадал ва спортдал рикI алай жаванди азаддиз къуршахар къунай районрин, республикадин акъажунра гъалибвилер къазанмишзавай. Гьа са

» Зи рикI зи халкьдихъ кузвай. Адани зун вичин векил яз хкъанай. Зун вафалу хьуниз мажбур я. Муькуь патахъай, малум тирвал, Халкьдин Собрание - им законнар къабулдай орган я...

1965-йис. Зун Махачкъаладиз "Коммунист" (гилан "Лезги газет") газетдин редакциядиз хкизва... Къуллугъ себеб яз районриз командировкайриз физва. Нубатдин сеферда зун Хивда ава. Алиметоврин фамилия рикел тагъай са дуьшуьшни хьанач: Агъа Сталдильай тир Сайид ана райисполкомда, Гъажимегъамедни (къведни Алиметовар) КПСС-дин райкомда хейлини йисара жавабдар къуллугърал хьанай. Алиметоврин инани чпин гел тунвай...

вахтунда технический вуздин радиотехнический факультетдик экечлун патал гъазурвилер акъазвай. Бирдан, вичи рикел хкизвайвал, Къванцилрин клубда "Коллеги" твар алай кинофильм къалурзавай. Пердедилар духтуррин агалкъунар, хирургрин алакьунар акъазвай. Гьанлай жаван духтурвиле пешедал ашукъ хьана. Юкван образованидин аттестат къачур Альберт Дагмединститутдик (печфак) экечлава.

Са сеферда Къванцилла (Хив район) командировкада авайла, мад Алиметоврикая суьгьбет кватна. Махачкъалада "Каспий" санаторийда ял яна, сагъламвал мягкемарна хтай жегьил итимди анин къилин духтурдин - Альберт Алиметован тарифарзавай, санаторийда авай къулайвилерикай суьгьбетарзавай. Лугъумир къван, Альберта 10-класс Къванцилрин школада кутьягънай. Къванцилрин "жегьилриз" ам хьсан ученик, вилегъ спортсмен язани чизвай...

- Я зун медалист тушир, я за мединститут яру дипломдалди куьтягънч. Гьа са вахтунда ажувални авунач, - лугъуза ада.

Пад-къерех акунвай, спортдин майдандал лигим ханвай жегьилди институтда вич алай чка чирна, оперативный хирургиядай кружокра иштиракна. 1970-йисуз мединститут акъалтйарай 286 касдикай 12 жегьил пешекар СССР-дин оборонадин министерстводин ихтиярдиз рекъе твазва, гьа жергедай яз Алиметовни. Ада Костромада ва Забайкальский военный округда полкунин духтурвиле кваллахна.

Мад Алиметов! Гила Альберт. Хайи Сулейман-Стальский райондин сечкичийри Дагъустан Республикадин Халкьдин Собранидиз чпин векил яз хкъанвай депутат, "Дагъустан Республикадин лайихлу духтур", "азаддиз къуршахар къунай СССР-дин спортдин мастер! За адахъ галаз муькувай гуьруьшмиш хьун, 70 йисан уьмуьрдикай газетдиз хкъин къетна. Дуьз лагъайтла, заз

Къуллугъ кутьягъна, меркездиз хтай жегьил пешекар Махачкъала шегьердин "Тади куьмеқдин" станцияда кваллахал къабулзава. Низ чида, ахвар тавур йифер, къарай атлай йикъар гьикван хьанатла?!

- Са дуьшуьш бейнидай гьич акъатзавач, - рикел хкизва Альберт Гъажимегъамедовича, - Махачкъаладин научный городокда

квал хьиткьинай вахтунда зун дежурствода авай. Им мусибат тир. Са подъезддин пуд лагъай мертебада авай квалер вири подвалдиз фенай, 11 кас телеф хьана, гъафбур залан хирер алаз республикадин центральный больницадиз агакъарна. Рекъизвай инсандиз жувавай куьмекиз тахьун гьикван гъайиф къведай кар я!

В.БЕЛИНСКИЙ

...Гуьгуьнлай къве йисуз клиникадин ординатурада чирвилер артухарай ва пешекарвал хжай жегьилдин тешкилатчивилин ериярни дуьздадал акъатна ва адаз Махачкъала шегьердин "Чайка" твар алай ял ядай кваллиз кваллахал теклифна. Ахпа адакай пансионат, 1982-йисалай "Каспий" твар алай санаторий хьана. Ана яргъалди къилин духтур яз кваллахай Альберт Гъажимегъамедовича курортологиядин къурулушдай са куьруь вахтунда къил акъудна. Агъзурралди инсанрин сагъламвал мягкемарна. 250 касдикай ибарат дуствилин коллектив тешкилна. Курортникар патал яшамеш жедай корпусар, культурадин дворец, Манасда курортдин поликлиника ва маса дараматар эцигна, ишлемишиз вахкана, алай девирдин медицинадин алатралди тадаракламишна. Дагъустандин тарихда сифте яз психо-терапиядин кабинет ачухна.

"Каспийда" санлай 600-700 касди (гатун варцара гьатта 800-900) чпин сагъламвал мягкемарзавай. 1984-1986-йисара санаторийдин коллективди гьич са шикаятни авачиз кваллахна. 1984-йисуз санаторийдин коллектив СССР-дин курортрин Центральный Советдин ва медроботникрин профсоюздин ЦК-дин Гуьурметдин грамота ва 1986-йисуз Вирисоюздин соцсоревнованида гъалибвал къазанмишунай гъилиягъ-гъилиз къведай Яру пайдах гуниз лайихлу хьана. А вахтара Альбертан твар гьам Камчаткада, гьам Ленинграддани Москвада... - уьлкведин къуд пипле гъафбуруз сеили тир.

...Девирар дегъи хьана, къуллугъарни. Сечкичийри А.Алиметовахъ еке ихтибарна - ам РД-дин Халкьдин Собранидиз депутатвиле хъяна.

- Икван хьсан пешекар, здравоохраненидин тешкилатчи политикадал машгъул хьунихъ гьихьтин метлеб ава? - хабар къуна за адавай.

- Зи рикI зи халкьдихъ кузвай. Адани зун вичин векил яз хкъанай. Зун вафалу хьуниз мажбур я. Муькуь патахъай, малум тирвал, Халкьдин Собрание - им законнар къабулдай орган я. Депутатдихъ вичин гаф, ихтиярар ава. За, гъабуркай менфят къачуна, зи халкьдиз жувавай жедай регьятвилер, къулайвилер яратмишун патал чалишмишвална. Гьа икI, 3-4 йисуз сечкичийри ихтибарнавай депутатвиле везифаяр тамамарна. Ахпа саки 13 йисуз гьа Халкьдин Собранида са комитетда гьакьсагъвилелди кваллахна.

Лайихлукадак ял ягъиз экъечлайдалай гуьгуьнизни чи къегъал хва гьакI акъвазнач. Ам са шумуд йисуз Махачкъала шегьердин 4-нумрадин поликлиникадиз регьбервал гана. Алай вахтунда Дагъустандин государственной медуниверситетда кваллахзава.

Адахъ гуьурметлу хизан - уьмуьрдин юлдаш Динара, пуд велед (Тимур, Карина, Осман), картар хьтин 5 хтул ава.

- Эвленишнавайбурухъ чпин квалюгъ, кваллах (Тимур - юрист, Карина - духтур) хьана. Миннаца кваллахзавай Осман гьелелиг сусан суракъда ава, - лугъуз миллиз хъверзава хизандин къили.

И йикъара Махачкъалада юбилярдин шад ва гурлу межлис къиле фена. Адаз лишанлу югъ тебрикиз медуниверситетдин ректоратдин членар, муькуь-къилияр, ярадустар кватI ханвай. Къуд патай мубаракардай телерни гъаф хтанвай.

Къуй вахъ мягкем сагъламвал, яргъал уьмуьр, хтулрихъни хушбахт гележек хуьрай, гуьурметлу Альберт Гъажимегъамедович!

"АЙБОЛИТ" Чир хьун хьсан я

"Айболит" газетдай гъазурайди - Н. РАШИДОВ

- **Адет яз, меки хьайила, жуьреба-жуьре азарар пайда жезва.** Вуч ийин? Сад лагъайди, беден чимидаказ хуьх. Саки гьар юкьуз серг ва чичек ишлемиша. Генани, сергни чичек куьлуь авуна, са банкадиз вегьена клевирида. Ахпа зур сятдилай банкадин сив ачухна, 5-6 сеферда нерай ва сивий дериндай нефес члугвада. И кваллах йикъа 7-8 сеферда тикрарда.

- **Тумавар хьанвайла, зверобойдин ягълудалди сагъариз жеда.** ИкI, хуьрекдин са тлуруна авай зверобойдин ягълу ва гьакъван вазелин сад-садак какадарна, памбагал эцигна, 10-15 декьикада нерин хиле твада.

- **Мадни, тумавар хьанвайла, са тлуруна авай къацу чайдал са стакан ргъазвай яд илична, ам чимиз амуькдалди тада.** Ахпа нерин гьар са хел и къаришмадалди чуьхьда. И кваллах йикъа 5-6 сеферда тикрарда.

- **Мекъивал себеб яз азарлу хьанвайла, какадин къве хьипедик хуьрекдин къве тлуруна авай дуьдгьвер ва са тлуруна авай виртни гуьр какадарна, йикъа чайдин са тлуруна авайди фу недалди вилик ишлемишун меслят къалурзава.**

- **Юкьва купул (радикулит) авайла, 300 грамм михьи спирт, 10 мг. камфордин спирт, 5 мл йод, 10 таблетка регьвенвай анальгин, вири сад-садак какадарна, 21 югъуз мичи чкада хуьда.** Ахпа ам ксудалди вилик юкьвавай гуьцда. Ихьтин дарманди тIал фад секинарда.

- **Жалгъаяр тIазвайла, са пайгзардин, 2 пай редискадин миже сад-садак какадарна, йикъа пуд сеферда хуьрек недалди вилик 0,5 стаканда авайди хьвада.** Пуд гъафтеда гьар юкьуз хуьрекдин са тлуруна авай балугъдин чIем ишлемишайтIа, жалгъайра авай тIал акъатда.

- **Малум тирвал, гъаваяр дегъиш жедайла, яшлу инсанрин беденда авай хронический азарри чпикай хабар гуда.** Месела, далу тIазвайла, остеохондроз ва я радикулит авайла, прополисдин кIалубдикай атIанвай къелечI пластинкай пластырдалди тIазвай чкайрик кукIурна, 2-3 юкьуз тада. ТIал къвезкъвез секин жеда. Эгер тIазвай чкайрал вахт-вахтунда прополисдин пластинкай эцигайтIа, тIал яргъал вахтунда квяхьда.

- **Гъаф вахтара яшлу инсанрин гьилеринни тупIарин жалгъаяр тIа жеда.** И вахтунда агъадихъ галай рецептикай менфят жеда: набататдин ягълу, горчица ва вирт сад-садак какадарна, са тIимил чими авуна, ам куьтягъ жедалди тIазвай чкайривай гуьцда. Жалгъайрин тIал секин жеда.

- **Пихтадин ягълу гъаф азаррин дарман я.** Месела, радикулит аваз жалгъаяр тIазвайла, пихтадин ягълу юкьвавай ва тIазвай маса чкайривай гуьцун меслят къалурзава.

- **Свах тIазвайлани пихтадин ягълудай памбаг къежирна, тIазвай суьхвал эцигда.** Са 10 декьикадила памбаг алудда. Ихьтин процедура 2 сятдилай тикрар хьийида.

- **Бедендин са чка фалуьди янавайла, тади гьалда далу, руьфун къел ва я сирке квай ций чуьхьун меслят къалурзава.** ГьакIни бедендиз ивини чимивал сад хьиз пай жедайвал гьилеривайни кIвачеривай къайи яд гуьцда. Ихьтин чуьхьун лап важиблу я.

- **МетIен дамаррал таб акъалтайла, хуьрекдин пуд тлуруна авай пурнийрал къве стаканда авай ргъазвай яд илична, са тIимил вахтунда тада.** Ахпа метIерал и къаришмадин компресс эцигда.

Надият ВЕЛИЕВА

АРА-АРА газетдиз хизандин алакхайрикай макъалаяр гун, аз чиз, пис кар туш. Ам жеги-лар патал тербиядин камни жеда. Муькуь патахъай хизандин тема садрани кубъне жедайди туш.

Къе аз са ихтин агъвалатдикай ихтилатиз кланзава. Мукъвара зун жуь жеги-л тир йисара лап мукъвай чидай са дишег-лидихъ галаз дуйшуьшдай гуьруьшмиш хъана. Ам залай 3-4 йисан чехи тиртлани, чи арада дуствиллин алакъаяр авай. Эв-ленмиш хъайила, чи рекъер гъарнихъ фена, арада алакъаярни амуькнач. Чун сад-са-даз тахуна 50 йисалайни алатнавай. И йикъара зун са межлисда авай. Са дишег-ли аз дикъетдивди, яргъалди килигзавай. И кардай зи къил, саклани акъатзава-чир. Эхирни, са арадила ам вич зи патав ата-на ва "дуьз лагъ, ваз зун чир хъанвачни,

Амма дяведин мусибатар вилериз акур бубадин нервияр эсиллагъ къайдадик ку-мачир: адаз живидилай хъел къведай, са гъвечи кар патални дидедиз рикл тлар жедай гафар лугъудай. Абуьр гзаф сеф-ера чара жез, ахпа санал ацукъ хъийидай. Дидедиз вичиз авай са велед бубади-кай магърум хъана кланзава-чир. Гъавилай вири крар, гафар эхзавай. Абуьрун араяр къвез-къвез къайи жезвай.

- Зи гъвечи, назик риклиз абуьрун къвер-давай къайи жезвай араяр гзаф залан тир, - суьгбетзава Аминади. - Гъеле школада клелдайла, за жува-жуваз гаф гана: сад-рани дидедин хътин уьмуьр, къисмет тик-рар хъийидач. Эгер садра къванни зун жу-ван гележегдин уьмуьрдин юлдашдихъ галаз чара хъайитла, шумуд аял чаз аваз хъайитлани, зун итимдихъ галаз санал ацукъ хъийидач. Зи аялвиллинни жеги-лвиллин уьмуьр шадвал авачирди, пашман-ди хъана, - гъайиф члугъадай саягъда лу-гуьзва Аминади.

Адалат авай клвалеле гуьурметни жеда

тахъайтла, чир тахъайдай къазвани?" ла-гъана хабар къуна. "Валлагъ, аз вун чир хъанвач, - жаваб гана за. - Лагъ ман вун вуьж ятла". Ада вичин твар лагъайла, чи шадвиллин къадар авачир. Чун къведни, гъелбетда, яшари дегишанавай Межлис куьтягъ хъайила, за ам клвализ галаз хта-на. Дуьзмишнавай столдихъ ихтилатарни къалин хъана. Жеги-лар тирла, чаз садаз садан хизанрикай са затни чидачир, чахъ чи жеги-лвиллин уьмуьр авай. Амма и се-ферда ада, аялвиллин девирдилай башла-мишна, къенин йиквал къведалди вичин уьмуьрдикай вири ихтилатар авуна. За адахъ дикъетдивди яб акална. Ада вичин суьгбет куьтягъайла, зун са леьгеда хиял-рик акатна. "Ана гьикл хъана, вун кис хъана хъи? - лагъана ада. Зи къилиз ви уьмуьр-дикай газетдиз са макъала кхъидай фикир атанва лагъайла, ам, садлагъана клвачел къарагъна, ваъ, ваъ, ам жедай кар туш, я зи итимдизни ахътин клвалахар кландайди туш лугъуз, теспача хъана. Зун ам члалав гъиз алахъна. Эхир зи клевивал акурла, хи-зандин ва хуьруьн тварар къун тавуна кхъи-датла, кхъихъ лагъана. Зани гъакл авуна.

Амина 1941-йисуз дяведин къизгъин женгер къиле физвай вахтунда Махачкъа-ла шегерда дидедиз хъана. Гуьгуьннин йисуз буба фронтдиз фена. Дяведин вири четинвилер, каш-мекъ, вирида хъиз, Ами-надин дидедени гъиссна. Ам дерзичи тир. Юкъуз идаз-адаз пек-партал цвадай, са кап фахъ акатай гъи клвалах хъайитлани ийидай. Фронтда авай аскерриз йифиз элжекар, гуьлутар храдай. Уьмуьр гъикъ-ван четин тиртлани, дидеди Амина, буба-дин аманат я лугъуз, хуьзвай. Рушни аку-на-такуна чехи жезвай.

1946-йисуз дяве куьтягъ хъайидалай гуьгуьнниз хирер алаз бубани хтана. Ди-деди вич бахтлу инсан яз гъисабзавай.

Аминади школа куьтягъай 1960-йисуз бубани рагъметдиз фена. Гъа и йисуз ам Дагъустандин госуниверситетдин филоло-гиядин факультетдик экечна. Ам къелечл лацу якларин, члулава чларарин, ири вилер авай гуьрчег руш тир. Адал ашукъ гадаяр-ни гзаф авай. Амина лагъайтла, гзаф на-муслу руш тир. Тебиатди адаз тешкилл-виллин рекъай алакъунар ганвай. Ада уни-верситетда вечерар, концерттар тешкилдай, конкурсар къиле тухудай, спортдин акъ-жунрани иштиракдай. Хъсандиз клелзавай ва общественный клвалахарни къилиз акъ-удзавай рушаз муаллимрин ва клелзавай юлдашрин арада еке гуьурмет ва авторитет авай. Аминади пуд лагъай курсуна клел-завайла, университетдин физический фа-культетдин 4-курсунин студентди - Мурад твар алай са гадади - Аминадиз вичин ри-клин майилрикай хабар гузвай. Амма же-гил руша а клвалах са акъван рикивай къазвачир. Ятлани Мурадавай вич рушан риклиз чими ийиз алакъна. Аминадиз Му-радан камаллувал, сабуьрувал, иллаки шитвал гвачирвал гзаф бегенмиш тир. Абуьр мукъвал-мукъвал гуьруьшмиш жез, кино-театрдиз физ башламишна.

Руша Мурад вичин дидедихъ галазни танишарна. 5-курс куьтягъиз мукъва хъай-ила, Мурада Аминадиз вичихъ галаз къис-метар сад авун теклифна. Амина хияллу хъана. И кардикай дидедиз хабар гайила, ада икл лагъана: "Вун шегердин руш, хуь-руьн къайдаяр-къанунар чидачирди. Ви гъал гьикл хъурай? Ваз и еке Махачкъала-дай шегерда яшаммиш жезвай са гада жа-гъаначни?" - лугъуз, тугъметна. Дидедиз гада бегенмиш тиртлани, руш адаз гуь-луьз гуз кичъезвай. Руша дидедиз риклиз буйругъ гуз тежедайдакй лагъана. Руш гададал ашукъ хъанвайди чир хъайила, дидеди вичин патай разивал гана.

Гъа икл, пуд лагъай курс куьтягъайла, гатун каникулриз Мурадни Амина эвлен-миш хъана. Къаридини аяла хъелайни су-салай вил аладриз, шадвалзавай. Мура-да хуьруьн школада муаллимвалзавай, Амина, клелун давамариз, шегьердиз хъфена. 4-курсунин эхирра Аминади Му-радаз са турпуц хътин хвани багъишна. Гъилел аялни алаз, клелни ийиз, Амина-диз четин жезвай. Суса клелна куьтягъдал-ди къариди аял хуьн вичин хивез къачу-на. "Ам ада залайни хъсандиз хуьзвай", - къейдзава Аминади. 4-5-курсарни акуна-такуна акъатна. Диплом гваз свас хуьруьз хтана, Мурадахъ галаз са школада клвала-хиз башламишна. - Галаз-галаз хъайи къве гадани са руш рагъметлу къаридини аяла хвена, арадиз акъудна, - лугъузва Ами-нади. - Абуьр гзаф мергъяматлу, регим-лу, савадлу инсанар тир. Яргъал йисара школада клвалахна, абуьр пенсияда авай. Зи къариди аз дидедал авуна. Зун гзаф крарин гъавурда туна, тийижир клвалахар чирна. Къилинди, зун адаз хуш тирди за гъиссавай. Уьмуьрда гзаф клвалахар къа-ридилай аслу я, - лугъузва Аминади. - Бязи къарийри чпин рухъаяр, члалав къуна, су-сай акъатай са гъвечи кар, гафни гада-дин япара цада, абуьрун араяр къурда ва и кардал шадвални ийида. Абуьрун чпин ру-шар акъуллубур, атанвай сусар бегъем-сузбур яз гъисабда. Ихътин клвалеле, гъел-бетда, гуьурметни берекат жедач.

Чун, са хизан яз, гуьурметдивди яша-миш жезвай. Аяларни чехи жезвай. Са юкъуз апаяни къариди зунни Мурад чпин патав ацукъарна икл лагъана: "Чан бала-яр, чун яшлу инсанар я, чавай гъар гаткай сес къачуз жезвач, я акатай хуьрекни ча-вай нез жезвач. Куьн жеги-лар я, къвез куь жеги-лвиллин уьмуьр ава. Зазни къаридиз и чи усадьбадин вини къиле къвез клвалер эцигунин фикир ава. Им куьне чун гадар-на лагъай члал туш. Им вири патарихъай хъсан клвалах жеда". Чун гъикъван и кар-дал нарази тиртлани, Мурадан бубади ви-чин фикир къилиз акъудна. Йисни зуран къене чи виридан куьмекдалди къве гъа-вадин клвалер эцигна, чун аниз экъечна. Амма чна, гъамиша диде-бубадин патав физ, абуьруз вири куьмекар гузвай. Гъа икл са шумуд йис алатна. Абуьрун сагълам-вал къвердавай зайиф жез акурла, чна абуьр чи патав хкана. Сифте къари, ахпа апай рагъметдиз фена. Чна абуьр лазим тир къайдада рекъе туна.

Мурад хътин итим гъалтай зун жуван къисметдал, уьмуьрдал гзаф рази я. Гъел-бетда, хизанда вири клвалахар цлалцам жедайди туш. Хизандин уьмуьр ам цукъ акъуднавай ник туш. А уьмуьрдихъ ви-чин къайдаяр, къанунар, четинвилер авай-ди я. Къилинди а четинвилерай узьягъда-каз экъечлиз алакун я. Сифте аял хъайи-ла, чи арадани наразивилер жедай. Амма чна абуьр фад туьхурдай, сивяй нагъакъ-ан гаф акъатна, чаз чун бейкефариз киче-дай. Зи хизандиз чун чахъ галаз клевиз рахай, рикл тлар жедай гаф лагъай ван хъайиди туш. Чи яларизни и клвалах чеш-не хъана. Абуьрни чпин хизанрихъ галаз дуствилелди яшаммиш жезва.

Чехи гада, Москвада Бауманан тва-рунихъ галай институт куьтягъна, вичин хизан галаз гъана карчивилел машгъл я. Гъвечи гадади Санкт-Петербургда са фирмада клвалахзава. Руш хуьре мате-матикадин муаллим я. Гъа икл, чун арада гуьурмет, муьгуьббат аваз яшаммиш жез 55 йис я.

- Хуьугъуз чун аялрин патав гагъ Моск-вадиз, гагъ Санкт-Петербурдиз физва. Гапуз абуьр, вири хизанарни галаз, чи патав хкъез-ва. И вахт зунни зи уьмуьрдин юлдаш па-тал виридалайни шад леьгъезяр я, - умуми-ламиш хъуьна эхирдай зи дуст Аминади.

Эхъ, хизан къени хъайила хуьрни къе-ни, клвалени гуьурмет - берекат жеда. Ак-вазва хъи, алай девир алаш-булашдинди, гзаф четинди я. Гъавилай гзаф хизанар чклинни ийизва, аялар текдиз амуькзава. "Хизандивай къакъатайди гару яда", - лу-гуьзва халкъди. Гъавилай, винидихъ суьгъ-бетнавай хизандилай чешне къачуна, гъам дидеяр, гъам бубаяр, клваллин-къан, велед-рин къайгъуда хъайитла, хъсан я!

Ван авуна Гъавурда геж акъада "Хъсанвал авуна, вацлув вице" (Мисал)

Гъажи КЪАЗИЕВ,
"Къурушрин сес" газетдин къилин
редактордин заместитель, муаллим

Инсан акл тербияламиш жезва хъи, гъве-чи члалавай аялдин бейнида са клвалах, дуьз ятлани, туштлани, ам чехида гьикл гъавурдик кутуртла, гъакл къуна фида. Гъикъван чахъ па-чагъар, регъберар, лайихлу ксар хъанатлани, абуьр чан аламаз виридаз истеклу жеда. Вай-ни-вай, абуьр рагъметдиз фейила, къуллугъ-рал аламачирла, хъархъу тар гьикл юркунив гадкдидатла, гъакл гадклиз алахъда.

Гъар са вичин миллетдиз, ватандиз къул-лугъзавай, гуьурметзавай касдиз чи лезги халкъдин тарих, культура, адетар хъсандиз чир хуьн чарасуз герек я. Гъеле чи лезги халкъдин тарих дуьздаказ ахтармишна куьтягънавач, чехи алимар чи тарихдикай, баркаллу крари-кай къенин юкъузни абуьрун геле къекъвезва.

Акълтазавай несилар ватанпересвиллин, инсанпересвиллин къанунралди, жезмай къван таб къвачиз, керчекдаказ тербиялами-шун чи гъар садан буржи я. Иллаки регъбер-рикайни баркаллу рухъайрикай гъакъикъат-да авай терефрихъай рахун герек я.

Чун акл вердиш хъанва хъи, эгер жуван миллетдикай са чиновникди бирдан ви клва-лах туькълур тавуртла, гъадалай пис кас аваз аквадач.

Зи вилик и мукъвара "Лотос" чапханада чи машгъл журналист, публицист Абдула-фис Исмаиловани "Лезги газетдин" къилин редактор, бажарагълу шайр Мегъамед Иб-рагъимова гъазурна акъуднавай "Эллериз къадир хъайитла..." твар ганвай ктаб ква. Ам чи бажарагълу политик, общественный дея-тель, лезги халкъдин баркаллу хва Имам Му-замудинович Яралиевакай я. Адакай раха-дайла са бязибур, делилар галачиз, ам уса-лариз, гъакъикъат чизни-течиз, адакай члуру келимаяр лугъуз аквада. Амма адан лайих-лувилерни хъсан терефар дагълар къван къакъан тирди риклел гъидач.

Са бязи сивел пад алачирбуьрун гафариз яб гайитла, жуван хайи халкъ патал ада затни авурди жезвач. Тек са кар - Дагъустандин вири миллетрин арада чахъ "Шарвили" эпос хуьн, ам арадал хуьн, гъар йисуз чехи сувар яз къейд авун - ибуьр чи миллет сад ийизвай крар тушни! Вичин харжйрихъ Алкъвадар Гъасан эфендидин музей-дарамат эцигна, аниз экс-понатар клватл хъуьна, адан ва райондин твар мадни сейли хъувун гъвечи крар яни?

Имам Музамудиновича вичин райондиз регъбервал гузвай йисара Дагъустанда сад лагъай МЖС арадал гъана, районда цийи-цыйи карханаяр, багълар, цийи майишатар арадал хкана. Бес "Рычал-яд" вуч я! Ада чун дуьньядиз машгълурзава.

Клвалах авачир вишералди жеги-лриз чкаяр жагълурна. Ибуьр мегер ада анжах са вич паталди ийизвай крар яни?

Вучиз чаз жуван гъиле авай лаш цацар алаз аквазва? Ам чаз, гъич тахъайтла, галат хъайи-ла, хурук кутуна, регъятвал къачузни герек жез-вачни? Жуван турпагърай авахъзавай клмузни вацл лагъана кланда. Жува яд хъвазвай булах-диз садрани цуькълурн вегъедай затл туш. Ам яд хъваз мадни герек жедайди риклел хуьх!

Камалдин хазинадай

Ишреф ЖАВАТОВ

- ✓ Хва клвалин муьгман я, руш - хуь-руьн.
- ✓ Пуд къари базар я, ирид - мекера.
- ✓ Рикле вуч аватла, мецелни гъам жеда.
- ✓ Няниз фикир ая, экуьнахъ къилиз акъуд.
- ✓ Сиягъатзавайдаз фу залан жедач.
- ✓ Дуьнья ни гьикл клада, гъакл финни ийида.
- ✓ Къенят авун девлетдин клатл я.

“Абилимпикс” - Дагъустанда

3-4-октябрдиз Дагъустанда сифте сеферда яз набут ва сергьятламиш хъанвай мумкинвилер авай инсанар патал тешкилнавай, пешекарвилин бажарагъ къалурунин “Абилимпикс” фестивал кыле тухуда.

Abilympics

РД-дин зегьметдин ва яшайишдин рекъай вилик финин министрстводин жегъилар къвалахдалди таъминарунин рекъай “Агалкъун” центради хабар гузвайвал, мярекат Каспийск шегъердин аялринни жаванрин спортдин “Энергия” центрада кыле фида.

15-августдиз РД-дин Гькуматдин Председатель Абдусамад Гьамидова Дагъустан Республикадин сергьятламиш хъанвай мумкинвилер авай ксар патал пешекарвилин бажарагъ къалурдай конкурсрин сад лагъай “Абилимпикс” чемпионат тешкилуни ва кыле тухунин месэлайрал машгъл жедай рабочий десте тешкилна.

Адан составдик 16 кас акатнава. И дестедин асул везифайрикай сад жегъил пешекаррин устадвал винел акъудунихъ элкьуьрнавай международный “Жегъил пешекарар” (WorldSkills Russia, JuniorSkills Russia) ва “Абилимпикс” конкурсар Дагъустанда кыле тухунин нетижада пешекарвилин тешкилатар ва рабочий кадряр артухарунихъ галаз алакьалу месэлайра гьалдайла, республикадин властдин органрин арада алакьалувал таъминарун я.

“Абилимпикс” чемпионатдин программадик набут ва сергьятламиш хъанвай мумкинвилер авай ксарин арада эксперттар ва бизнес-тешкилатдин векилар алай къадал 7 жуьре хилерай акъажунар кыле тухун ква. Акъажунрин иштиракчийрихъ гьар са хилляй хъайи нетижайриз юкьван образованидин идарайрин преподавателар ва карханайрин векилар тир 50 экспертдикай ибарат жюриди къимет гуда.

Гъалиб хъайи ксариз республикадин вилик квай карханайра къвалах жагъурдай мумкинвал жедат.

Фермер ва депутат

Рагъидин ЭМИНОВ

Исятда Дагъустанда фермервал къвердавай геъенш жезва. Ахъегъви Руслан Мурсаловахъни фермервилин хуси майишат ава. Гъа са вахтунда ам Ахъегърин хуьруьн Собранидин депутатни я. Депутатди хъиз, ада вичин везифаяр намуслуздаказ ва ашкъидалди кыле тухузва. Гъавилляй сечкичийри адаз риклин сидкъидай чухсагъл лугъузва. Гатфарихъ дигидай цин къаналар михъдайла, абур ремонтдайла ва маса крада гъакъисагъвилелди иштиракуналди, ада амайбуруз чешне къалурзава. Зегьметдал рикл алай Руслана “Кал” участокдай 18 гектар чил арендадиз къачунва. Адан къвачихъ галай майданрин тайин чка векил ква.

Хъсан гелкъуьн тешкилнавай и уьруьшрай ада гъар йисуз 800-лай виниз векин туькер гъазурзава. Ада ина ири карч алай 18 гъайванни хуьзва. Гъайванри къуьд саламатдиз акъудун патал ада тевлеяр хъсандиз ремонтнава. Р. Мурсаловахъ балугъар туьретмишдай вирни ава. Къведай йисуз ада аниз хъсан женсинин балугърин куьр ахъайдайвал я. Адан участокда ичерин 50, хутарин 80 къелем ава. Абурукайни ада мукъва йисара сифте беъгер къачуда. Руслана гъакл помидорар, афниярни гъасилзава. Ада члугъазвай гъар са йикъан зегьмет чешне къачуниз лайихлу я.

Аваданламишунин конкурс

“Зи чин - зи хуьр”

“Фан-Судин” вилик безетмишнавай аллеядин акунар

Райсудин НАБИЕВ

АГЪАЛИЙРИН гьал-агъвал, яшайишдин шартлар авайдалай хъсанарунин, къулайвилер яратмишунин мураддалди, Сулейман-Стальский райондин руководстводи са шумуд проект кардик кутунва. Абурун бинедаллаз хейлин хийирлу къвалахар къилиз акъуднава ва и къвалах давамни жезва.

Къилди къачуртла, Къасумхуьрел ми хъивилер авунин, целди таъминарунин, экологиядин истемешунриз талуькъ къвалахар авунва. Цийихуьруьн куьчейра

къир цанва, бязибур ремонтнава. Сийидрин хуьруьн юкьвай фенвай шегъердин къерехар ми хънава, саки 2 км-диз къван тротуар тухванва. И карда хуьруьнвирини активнидаказ иштиракна. Мадни къейд авуниз кутугнавай кар ам я хъи, “Зи чин - зи хуьр” программадин сергьятра аваз “Лап хъсан хуьр, куьче, магъле, къвал” твар алаз конкурсни кыле физва. Адан сергьятра аваз хуьрерин куьчейра, къвалерин гъаятар, цуьквер цана, безетмишунин, аваданламишунин къвалахар авунва. Хейлин ксарин гъаятра туькьуьрнавай газонрикай, яргъалди тазаз амуькдайд цуькверин аллеяйрикай инсанри та-

рифдин гафар лугъузва. Ахътинбур Цийихуьре, Герейханован хуьре, Агъа Сталдал ва анин Къазмайрал ала. Къасумхуьруьн центрадал алай “Фан-Су” твар алай мехъеринни межлисрин гуьрчег залдин иеси Оружев Владимирни и конкурсдик экечнава. Сифте нубатда ада дараматдин къене-къеце патар гуьрчегдиз аваданламишнава.

Ина дараматдин вилик са жергеда агъадай виниз елкадин тазар акурнава, гъар жуьредин гуьрчег цуькверни цанва. Цлан клане гъамиша серин я, анрални цуьквер цанвай еке чанар эцигнава, патарив ацукъдай куьсруьярни гва. И йикъара дараматдин вилик патан дакаррин кье патайни фонтанар эцигна, кардик кутунва. Абурулай са кье метрдин анихъ хъиз инсанар акъваздай, цлар, къав цуьквериди безетмишнавай гуьрчег чкани туькьуьрнава. И къулайвилерикай инсанри менфят къачузва. Ина мад са цийивал хъанва. Къвалахрал алайбуруз, паталай атайбуруз къулай хъун патал, къилдин столовойни кардик кутунва. Ана гъар жуьре дадлу хуьрекарни жезва, къиметарни багъа туш. Вири и крайилай инсанри разивалзава, Владимираз чухсагъл ва конкурсдани хъсан нетижаяр хъана къанзавайди лугъузва.

Конкурс давам жезва, адан метлебни хуьр-къвал аваданламишун, хуьрерал абур гъун я. Адан сергьятра аваз сардархуьруьнвирини са жерге хийирлу краар авунва. Исятда абуру ясли-бахчадин къаншарда, шегъердин эрчи къерехтирвал, мектебдихъди тротуар тухузва. Адахъ вижеваз гъаркъуьвални ава, яргъивални. Са къадар чкъадиз тухванва. Гъа ики, райондин къилин тапшуругъ къилиз акъудзава.

Сагърай, Равидин

ЦИНИН гату чав чимивилиз дурум гунин жигъетдай имтигъан вахуз туна. И барадай гзафни-гзаф четинвал гъисс авурбур, комбайнидин штурвалдихъ, машиндин рулдихъ ацукъна, пакамлай няналди никлера къвалахиз хъайи комбайнерар, шоферар я лагъайтла, зун ягъалмиш жедат. Сулейман-Стальский райондин Курхуьрелай тир тежрибалу шофер ЭМИРХАНОВ Равидинни гъахътинбурун жергедик акатзава. Им сад лагъай йис туш и касди гатун азгар вахтунда техилар къвал хъувунин важиблу карда иштиракиз. Адахъ и рекъай 15 йисан тежриба хъанва. Цинин йис ам патал иллаки лишанлуди хъана. Вичин “Газ-53” маркадин автомашиндалди ада комбайнирилай саки 90 тонндайла виниз къуьл чкъадал хкана, арендаторринни жемьятдин риклер шадарна. Чкайрал хкай къуьл гъелбетда, яргъалди амбарра, ифин къачуна, амуькнач, арендаторри ам маса гана, чпизни

къведай йисан беъгер патал тум яз ишлемишдайдини къулухъ туна. Техил къунши хуьрерай атайбуруни маса къачуна. Лагъана къанда, эхиримжи йисара агъа-

лийри къвалин къушар, къилди къачуртла верчер, уьндюшкяяр, къазарни уьрдегар гзаф хуьзва. Куьчейра, вацлун кверера аквадайбурун лужар я. Им, гъелбетда, лап хъсан кар я. Жуьваз герек продукт жуван зегьметдалди чкъадал гъасилун. Им гькуматдин тлалабун - истемешунни я эхир.

Курхуьруьн агъалийри Равидиназ сагърай лугъузвайдини къейд тавуна жедат, гъикл лагъайтла абурун хейлин дердияр ада вичин улакьдалди туькьуьрзава эхир. Ам чпин вахтунда колхоздани совхозда зегьмет члугур Игит диде Фатиматанни Фажрудинан чехи хизанда тербияламмиш хъанвай кас я.

Гад, гъелбетда, агудна куьтягънава, чилери ял акъадарзава. Равидина лагъайтла, эцигунардай материалар авай базайрихъ галаз алакъа хуьналди, инсанри анрай къачузвай тахта-шалман, сахсияр ва маса шейэр къвалериз хутахиз куьмекар гузва. Гъакл хъайила Равидиназ вирида сагърай, аферин лугъузва. Къейд ийин хъи, адан стхайрик, миресрик шоферар мадни ква, санлай 8 кас.

Ик тавун тлалабзава

ВАХТ ЗУЛУНДИ яз гъисабзаватла-ни, гъаваяр гатуз хъиз чимизма. Исятда халийрин хъсан вахт я. Базаррал, туьквенра абур бул я. Виликрай гъар са колхоздиз, совхоздиз паласайра халийрин къилдин салар жедат. Вахтар алатна. Гила мумкинвал авай гзафбуру чпин салара, бустанра халияр битмишарзава. Амма пулуна вил авай бязи ксар халияр, иллаки зулунбур, фад дигмишариз алахъзава. Халияр еке хъана, алай чка малум жедайла, абуруз селитрадин рапар язава. И рапар, агрономри тешкиьарзавайвал, халидин къенепад вахтундидай фад яруни, екени ийизва. Незвайдаз адакай хийир авач.

И кар тешкиьардай делил гъин. Са тлимил йикъарин вилик закъасумхуьруьн базардай еке къуд хали къачуна. Абурукай 10-12 кило къведай хътинди къурна, са арадилай атлуда лагъа-

на, холодильникда эцигна. Герек атай члавуз холодильник ахъагъайла акурвал, халидай, каф къилел алаз, яд физва (шикилда). Санлай къачурла, адай литрдилай артух хъиз яд акъатна, патав гвай затларни вири къежирна, члурна. Атлана - къенепад вири яд я. Верчериз веъейла, цур къачунвайдаз абуруни са артух яб ганач.

И кардин патахъай за тежрибалу агрономдивай хабар куьна. Адани ам селитрадин рапарин нетижа тирди тешкиьарна. Рапар ягъай чкаяр муьрхъведин ранг алаз къене ва къецел патайни чир жезвай. Гъакл хъайила, халийрал рикл алайбуруз зи меслят я: къачузвай халийриз дикъетдивди килига, заз гъатай хътинбур къисмет тежервал. Инлай къулухъ зани и кардиз фикир гуда.

Халияр битмишарунал машгъл жезвайбурувай ихътин нагъакъан краар гележегда тавун тлалабзава.

Ипотекадай кьезилвилер

ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИЯ

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Эхиримжи йисара иллаки жегьил хизанри ипотекадин кредитдикай менфят къачуналди чпин яшайишдин шартлар хъсанарзавай дуьшуьшар гзаф жезва. "Сбербанк" ПАО-ди алай йисан 10-августдилай ипотекадин процент тимила-рунин нетижада яшайишдин квалерин базарда арадал атанвай мумкинвилерикай алатай гьяфтеда Махачкъалада "Дагъустан" РИА-дин конференц-залда "Сбербанк" ПАО-дин Дагъустандин отделенидин санал зегьмет члугвазвай ксарихъ галаз кваллахдай отделдин начальник Шамил Газитееван, ипотекадин кредитрин Центрадин руководитель Зарема Ибрагьимовадин ва Дагъустандин эцигунардай компанийрин векилрин "Цийи шегьер" ООО-дин директор Савбан Маммаеван, "София" СК-дин гендиректор Екатерина Орловадин ва "Хан" юзан тийир эменидин (недвижимость) агентстводин директор Исмаил Ханован иштираквал аваз кьиле фейи пресс-конференциядал лагъана.

енный ипотека я. Военный ипотекадай квал маса къачун патал 2 миллионни 220 агъзурдалай виниз тушиз пул ахайзава, процентрин ставкади 10,9% тешкилзава.

Зарема Ибрагьимовади алай вахтунда Сбербанкди ачухнавай цийи къуллугьрикайни суьгьбетна. Абурун арада ава: "Электронная регистрация" - ида цийиз эцигзавай чкада, гьакни фад эцигнававай ва ишлемишзавай квалер маса къачузвайбуруз икьрар "Онлайн" режимда регистрация ийидай мумкинвал гузва (къуллугь Росреестрди галаз санал ачухнава). И къуллугьдикай 84,3% заёмщикри менфят къачузва. И жуьреда регистрация ийизвайбуруз, кредит къачудайла, кьезилвилер (скидка) ийизва. И къуллугьдин кьетленвал адакай ибарат я хьи, ипотека къачун патал муштери анжах са сеферда банкдиз фин герек къезва, амай вири кваллахар (документар, арза... гун) официальный сайтда хуси кабинетда ацурис жеда. Дагъустанда и къуллугь ишлемишуналди 75 касди ипотекадай квалер къачунва.

Ипотекадин кредитрин центрадин реьберди "ДомКлик" (заёмщикдин хуси кабинет, адан куьмекалди квалер

ИкI, Зарема Ибрагьимовадин гафарай малум хъайивал, 2017-йисан августдилай Сбербанкди цийиз эцигзавай, гьакни фад эцигнававай ва ишлемишзавай чкайрай (вторичный рынок) яшайишдин квалер маса къачун патал ипотекадин кредитрин процентар, гьакни газуран квал маса къачун патал сифтедай гузвай пул (первоначальный взнос) тимилаарнава.

- Ипотекадин процентрин цийи кьадарар ихътинбур я: цийиз эцигзавай чкада квал маса къачун патал 8,9-10,5%, гьакни фад эцигнававай ва ишлемишзавай чкада - 8,9-10%. ИкI, икьван чвалалди газуран квал ва я квартира маса къачун патал адан (кваллин ва я квартирадин) вири кьиметдикай 20% пул гун лазим тиртIа, гила а кьадарди 15% тешкилзава. Идахъ галаз, виликдай авайвал, налогрин пул кхудзава, дидевилин капиталдикайни менфят къачуз жезва, эцигна куьтягъ тавунвай квал маса къачудай ихтиярни ава. Ихътин кьезилвилер тешкилайдалай къулухъ республикада къачузвай кредитдин кьадарни артух хъанва. И рекъемди 2016-йисуз - 1,3 млн, 2017-йисуз 1,7 млн манат тешкилна. Идалайни гьейри, алай вахтунда Сбербанкди застройщикрихъ галаз кьиле тухузвай махсус программадин сергьятра аваз ипотекадин кредит 7,4% къачудай мумкинвални ава. Ахътинбурун жергеда "Цийи шегьер", "София" ва вишералди мад застройщикар ава, - кьейд-на Центрадин руководителди.

Адан гафарай мадни малум хъайивал, Дагъустанда военный ипотекадикай менфят къачузвай ксарин кьадар гзаф я. ИкI, ипотекадиз талукъ тир вири кредитрикай 65% военный ипотекади тешкилзава, яни 2016-йисуз ганвай ипотекадин вири 1200 кредитдикай 165 во-

ацукьна вири операцияр кьиле тухуз жезва) порталдикайни куьрелди суьгьбетна. Малум хъайивал, и порталда ипотекадин вири "продуктар" къалурнава. Идакай менфят къачуналди, квалляй экъечI тавуна лазим квал жагъурдай ва адан кьимет тайинардай мумкинвал арадал атанва.

Ш.Газитеева кьейд авурвал, алай вахтунда Сбербанкдай ипотекадин кредитар къачузвай ксарин арада бюджетдин идарайрин къуллугьчийрин кьадарни гзаф жезва. Ипотекадин кредитриз талукъ яз еке буржар чи республикадал алач. Амма им са жуьрединни четин месэлаяр арадал къезвач лагъай чIал туш.

Пресс-конференциядал Екатерина Орловади вичи векилвалзавай эцигунардай компанияди, ипотекадин кредитрал гьалтайла, "Сбербанк" ПАО-дихъ галаз сих алакьада аваз зегьмет члугвазвайди ва и карди муштерияр патал мумкин тир хатайрикай хуьзвайди (гьикI лагъайтIа, банкди эцигунар патал вири документар ахтармишзава) кьейдна. Адан гафарай мадни чир хъайивал, эхиримжи вахтара инсанри квал эцигиз башламишайвалди, квартираяр маса къачуз гьерекатзава, гьикI хьи, и вахтунда гьар са квадратный метрдин кьимет ужуз акъваззава. Идалайни гьейри, ада Дагъустанда 214-нумрадин ФЗ-дай ("Об участии в долевом строительстве многоквартирных домов") лап тIимил компанияри кваллахзавайдални фикир желбна.

Эхирдай журналистри са кьадар суаларни гана. Дагъустанда ипотека къачузвайбурун кьадардиз талукъ суални гана. Жавабдай малум хъайивал, ипотекадин кредитрин кьадардал гьалтайла, чи республика, Россиядин амай регионри гекьгайла, я виликни квач, я къулухъни галач.

Ахцегь райондай хабарар Сад лагъай чкадал

Нариман МАМЕДОВ

Мукьвара районра туриствилин кваллах лап хъсандиз тешкилун патал кьиле тухвай республикадин 1-конкурсдин гьалибчийр кьейд авунин мярекат кьиле фена. Дагъустан Республикадин Кьил Рамазан Абдулатипован теклифдалди арадал атай и конкурсда саки вири районри иштиракна.

Конкурсда гьалибвал къачур райадминистрациядин кьилер РД-дин Гьукуматдин Председателдин Сад лагъай заместитель Анатолий Къарибова тебрикна.

Конкурсда Ахцегь райондин администрациядин ФК-дин, спортдин, жегьилрин крарин ва туризмдин рекьяй кьилин пешекар Назилия Исмаиловади "Ахцегь - ачуцавун кIаник квай музей" темадай презентация авуна. Н.Исмаиловадин презентация ва теклифар Кьиблепатан территориальный ок-

ругда виридалайни хъсанбур яз гьисабуналди, жюриди Ахцегь райондиз и конкурсда 1-чка гана. Кьвед лагъай чкадиз Дербент шегьер, 3-чкадиз Къайтагь район лайихлу хъана. Жюриди презентациядин 17 тереф фикирда кьуна кьимет гузвай. Гьалибчийрив Анатолий Къарибова, РД-дин туризмдин ва халкьдин художественный сеняткарвилин рекьяй министр Рабият Закавовади дипломар вахкана.

- Конкурсдин тешкилатчийр ва иштиракчийр, ам кьиле тухуник кьил кутурбур, Ахцегь райондин гуьрчегвилеиз лайихлу кьимет гайи жюри сагърай. Тебиатди жумартвилелди вири шартлар ганвай чи райондихъ туризм вилик тухун патал еке мумкинвилер ава. Чна авур презентацияда райондин килигуниз лайихлу хейлин чкаяр ва туриствилин вири мумкинвилер къалурнавач. Конкурсдин кьайдайри, сергьятри и кар кьилиз акъуддай мумкинвал ганач. Районда кьиле тухузвай культурадин серенжемринни мярекатрин нетижада (абурек лезгийрин игитвилин "Шарвили" эпосдин сувар, манийрин "Лезги сес" конкурс-фестиваль, "Дагъдин форум", "Ахцегьрин ичерин сувар" ва масабур акатзава) чаз мугьман жезвай туристрин кьадар аквадайвал артух хъанва. Туризм вилик тухунин месэла муниципалитетдин гьар йикъан кваллахда сад лагъай чкадал ала, гьикI лагъайтIа ам район яшайишдинни экономикадин жигъетдай вилик тухунин карда кьилин шартI я, - лагъана Ахцегь райондин кьил Осман Абдулкеримова.

Хуьруьга - музей

Ял ядай багълар, рекьерни муькьвер кьайдадиз кхун, спортдин майданар, социальный ва культурадин метлеб авай объектар эцигун - ибур Ахцегь райондин кьил Осман Абдулкеримова хайи район аваданлу авунин мураддалди кьиле тухузвай кваллахарин тамам тушир сиягъ я.

Ингье и мукьвара адан теклифдалди Хуьруьгрин хуьре край чирдай музей арадал гъанва. Гьеле алатай асирда эцигнававай дарамат (революциядилай виликан девирда ина хуьруьн мискин, Советрин девирда туь-

квен авай) кьайдадиз хкана. Музей арадал гьуьник хуьруьнвийрини къуьн кутуна. Дараматдин зал са куьруь вахтунда ида-ада гъанвай экспонатри авцана.

Дагъустан Республикадин милли музейдин илимдин къуллугъчи Тазагуьл Мегьамедовади ва Ахцегь райондин край чирдай музейдин директор Агьмед Дагьларова цийи музейдиз куьмекар гана. Абуру экспонатар чпиз тайинарнававай чкайрал эцигунин кваллахра иштиракна. Музейдин залда яшайишдин алатар, кьадим заманадин заргаррин гьилин шейэр ва парталар, къаб-къажах, музыкадин, зегьметдин алатар ва чпин агалкъунралди республикадилай кьецепатани тIвар-ван акъатай машгур хуьруьгвийрин шикилар ава. Абурун арада Дагъустандин халкьдин шаир Хуьруьг Тагьир, инженер-конструктор, Баренцево гьуьле мусибатдин гьалара телеф хъайи цин кIаникай фидай "Курск" гимидин экипаждин член Мамед Гьажиев, академик Эмирбег Эмирбеков, Дагъустан Республикадин лайихлу муаллим, мергьаматлувилин "Просвещение" фондунин президент Магьмуд Абдулкеримов, Дагъустандин лайихлу артист Эмирбег Эмирбеков ва хейлин масабур ава.

Идрисан майишат

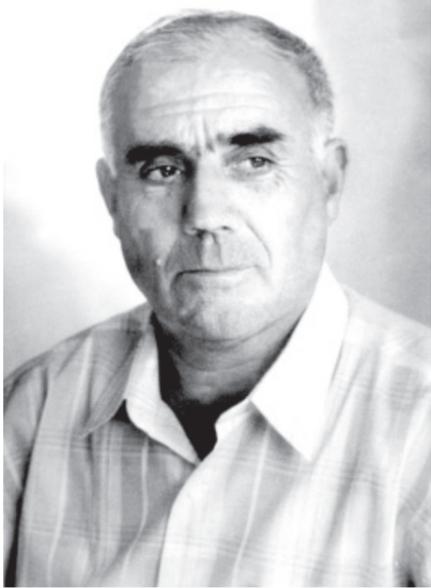
Рагьидин ЭМИНОВ

Развилелди лугьун, Ахцегь районда фермервилел машгьул инсанар пара жезва. Райцентрадин Гуьней пата яшамеш жезвай Идрис Шамхаловахъни фермервилин гьвечи майишат ава. Иесиди ам кьвердавай гегьеншарзава. Ада уьрдегар, къазар, уьндуьшкаяр, гьар жуьре жинсерин верчер, цIегьер, къуьрер хуьзва. Къазариз ва уьрдегриз сирнавадай вир туькIурнава. "Брама" тIвар алай немсерин жинсинин верчер гъанва. Абурувай, хуьтIуьн вахтунда 40-50 градусдин мекьивал эхиз жеда, недай шейэр живедин кIаникай жагъурзава. Пуд агъзур квадратный метрдин майдан кьунвай хуси багъда фермерди гьакI емишарни гьасилзава. И.Шамхаловахъ 150 циицIиб

акъуддай инкубаторни ава. Идрисан фермервилин майишатда цIегьер ва къуьрер патал кьилдин чкаяр туькIурнава. Ина авай вири гьайванрихъ ва къушарихъ хъсан гелкъуьн тешкилнава.

Ви твар даим зи ширрин цларара...

Нариман КЪАРИБОВ

Къукърумариш рахана цав,
Цайлапанар акъатна мад.
Ара тагуз, гатаз чил - цав,
Марфадин сел акатна мад.

Кыляй-кылди чагъндавай
Зи багъдани къекъвена ам.
Ракурайд зи кылел завал,
Акл хъана зал хуьрена ам.

Марфадиш бул харни галай,
Аватзавай кквал-кквал.
Къавах тарце, зи рикл алай,
Тергна ада билбилдин квал.

Бес гила за вуч хыйин, лагъ,
Дуст манидар амачирла?
Куз къабулнай харци гунагъ?
Жаваб це тун, я Сад Аллагъ!

Зун, курпашман вилерилай
Гъайифдин накъвар физ, ама,
Кар тахлакъиз гилерилай,
Харци ягъай тар хъиз ама...

Май, 2016-йис

Яваш-яваш

Катиз амач зи зарбл шив
И дуьньяда алаш-булаш.
Ацукъзава зи багъдал жив,
Къуьд тахъанмаз, яваш-яваш.

Къе хан хъанва накъан угъраш,
Лугъуз вичин хапладиз аш.
Кесиб мадни жезва тараш,
Чул тларамиз, яваш-яваш.

Гзаф хъанва лугъурбур "гъваш!"
Стхадвайни къачуз дашбаш.
Чизвач къамухъ галукъдайд лаш,
Яваш-яваш, яваш-яваш.

Бейгушчиди хизанда къал
Твазва, риклин артухиз тлал.
Буба ава члур хъана гъал,
Дерт къати жез, яваш-яваш.

Шаирдинни пар залан я –
Элдин вилик кар залан я.
Чал кхейди Нариман я,
Фикир ийиз, яваш-яваш.

***

"Чулав марвар хажалатдин лишан я" –
Кланибурувай ван жедай заз гъамиша.
Яру цукъвер битмишардай инсан яз,
Садрарангар хъанай завай дегишар.

Жуваз течиз, ихътин гъалатл ахъайна.
(Яраб зун ни алуднайта рекъелай?)
Багъа касдиз залум азар атайла,
Тавазвилер фена вири риклелай.

Раббидивай тлалаб ийиз са чара,
Зи умудар къекъведайла яргъара,

Гена къакъан хыйиз дердерин хара,
Чулав марвар ахкуна заз ахвара.

Ахпа ахвар гъакъикъатдиз элкъвена:
Зи япарихъ чулав хабар галукъна.
Хуш умудрин чирагъ вахтсуз тухвена,
Мураддин квал экв амачиз амукъна.

Чулаввилер къисмет тахъуй садазни!
Дуьньядилай квахърай вири азарар!
Гъар гатфариз, гъил къакъажна фидалди,
Эй инсанар, цуз куьне ал марварар!

***

Зун вахъ гена квалеквалекъвена -
Къекъвена, физ шумудни са улкведиз.
Умуд квахънач тек хтайлани элкъвена.
Фикир ийиз, белки, садра вун кхеда...

Чил клурукна, цаварани къекъвенай,
Гъетеривай жузаз вун, зи Зуьгъре яр,
Гъат тахвурла, мад аял хъиз хуьрена,
Вун авайди ахкван тийир улкве я...

А улкведа, яраб, вун гъикл аватла?
Даим заз чан лугъуз вердиш хъайи кас?
Вун къакъатун яшайишдин гъалатл я,
Къуьзуь кыляй заз хажалат гъайи кас.

***

Шехъдач зун, яр, шехъдач зун, яр,
Накъварикай хийир авач.
Мад вахъ къекъвез, рикл хъана дар,
Зун тефей рехъ, жигъир амач.

Твар къаз, гъикван эвернатан,
Зи къаршидиз атанач вун.
Гъинва лугъуз, эзбернатан,
Заз санайни жагъанач вун.

...Турфан залай алатзавач,
Зи цукъверал вегъена хар.
Саклани кыл акъатзавач,
Тѐбият куьз хуьрена зал.

Амма, вучда уьмуьр я ман,
Зи къисметдал рази я зун.
Сабур ая лугъуз, Нариман,
Къе жуьв-жуван къази я зун.

***

Къе зун патал амачир кас,
Гъина къекъвез жагъурда вун?
Вахчун тирни залай къисас,
Акуьнач ви гъавурда зун.

Уьмуьрлухда за ви хатур
Гъич садрани ханач эхир.
Саф муьгуьббат, ваз бахш авур,
За масадаз ганач эхир.

Уьмуьр цийи хыйин за гъикл,
Кыляй-кылди вавди ацлай?
Вуна даим шад авур рикл
Гила кузва гъижрандин цла.

Хиялри лув гузва яргъаз,
Ви дидардихъ хъана панаягъ.
Зи шадвилер на вахъ галаз
Гъи улкведиз тухвана, лагъ?..

Март 2016-йис

***

Гъар гатфариз цукъ ахъайда тарари,
Ашкъидини цукъ ахъайда гатфариз.
Цран техийр жив къванватан чларарал,
Ви твар даим зи ширрин цларара
Гъатзава, яр, вун цукъведиз ухшариз.

Ци зи цукъвер фад къурана, терг хъана,
Гелкъвенатан еримешнач танари.
Акл я къе заз, марвардикай верг хъана,
Азаб гузва чи къведанни чанариз.

Рикл дарих я, чил аквазвач вилериз,
На лугъуди, кевирнава руьхъведи.
А вергедин пелех алаз гилерал,
Къекъвезва зун ви твар алай цукъверихъ...

***

Яр, чун къведни хайи варз я, мартдин варз.
Вун цлукъудаз, зунни Яран сувариз.
Ингъе, мад са март атана гатфар гваз,
Атанва, ам завай дал вун суракъиз.

Суракъзава багъдивайни кваливай,
Цвег хъиз гелкъвез, къуллугъ ийиз хъайи вун,
Амма вучда, жедач гагъ чаз кланивал,
Фад вахчун Сад Аллагъди гайи вун.

Чилер, цавар килигна заз са вилляй,
Зи гатфарихъ бегъер хгур гад амач,
Рикл сефил яз, лугъузза за гъавилляй:
Вун амачир гатфарри зун шадзамач...

***

Гатфар - элдин рикл алай вахт,
Ацукънава тахтуна.
Шаз и члавуз квахънатан бахт,
Заз мад гатфар ахкуна.

Экля хъанва цукъверин гам,
Ви сураллай накъвадал.
Мукъвал-мукъвал чуьхуьзва ам
Зи вилерин накъвари...

***

Икван клани яр, вун завай къакъатна.
Яраб члур фикирнатла чакай ни?
Къуьдни фена, гатфарни фад акъатна,
Вун риклелай алатзавач саклани.

Я алатдач, алатунни мумкин туш.
Шад девирар са вахъ галаз фена зи.
Каинатда, белки, вунни секин туш,
Эзбер ийиз пашман шиир гена зи.

Жив хъиз лацу хъанва зи кылин чларар.
Зурзава зун, сафунавай харар хъиз.
Руш тир йисара вуна кхъей бул чарар
Клелиз ава, багъа ядигарар хъиз.

***

Сифте муьгуьббат алатдач риклелай,
Дидеди ягъай сифте лай-лай хъиз.
Намердди вун алуднайтан рекъелай,
Акл я, къени зун ваз кланзамай хъиз.

Вахтуни зални эцигнава тагъма -
Ам тагъма я къуьзуьвал лугъудай.
Зи сегъерар фена, варцелла рагъдан,
А пашман рагъдан хъиз, вун къакъудай.

Зи сифте муьгуьббат вучиз чулав йиф
Хъанайта, лугъуз, ама зун гъарикл.
Белки вунни ава къе члугъваз гъайиф,
Ашкъидин багъдай атлуз тахъай цукъ...

Зарбике

(МАНИ)

Ашукъ хъанва вал Дербентдин магъалар,
Гъам азери, гъамни лезги къегъалар.
Яраб никай ятла, руш, ви хиялар,
Лацу хурал алай жуьт анар, бике,
Бедназардин вил тахъурай, Зарбике.

Наз маса гуз къекъведайла айвандик,
Яргъи кифер галукъда ви дабандихъ.
Гаф атана шумудни са жавандин,
Ни чирнатла ваз и пеше - кар, бике?
Мус лугъуда ачух хъана, Зарбике?

Зи гъилляйни акъатна вун гар хъана,
На лугъуди зуьмуьрд къушра члар кана.
Муьгуьббатдин бахчадиз жив - хар къвана,
Хъанач лугъуз вакай заз свас - яр, бике,
Махарик квай сирлу ханум - Зарбике.

Къуша цларар

Хъуьтуьн варцарин акунвай каш-мекъ
Лув хгуз тежез, зайиф хъанва лекъ.

***

Чаз бул вирт гудай кватл хыйиз бегъер,
Машмашдин тарцел кватл хъанва чижер.

***

Клекре лугъузза илигна ванцел:
- Къарагъ, инсанар, гатфар я къецел!

***

Вацлал алай муьгъ тухвайла селди,
Мад са цийи муьгъ эхцигна элди.

***

Яйлахдив гва къе ажайиб дамах,
Чубанар кхезвайдакай хъанва уях.

***

Дуьньяда ава къе зарб пагъливан -
Сад рагъ я, садни зергъметчи инсан.

***

Цукъверихъ къекъвез, клурукдайла там,
Заз атир гайиди беневша тир ам.

***

Метлебувилел авачирди тай,
"Лезги газет" я, шад хабарар гвай.

***

Чи чилел экъечлай казни, кыл тик яз,
Зун патал гъамни марвардин цукъ я.

***

Гатфарал шад яз, чинра аваз хъвер,
Лезги таватри кватлзава цукъвер.

***

Чуьлда зи виликай къарагъна туртур,
Адан шарагрин ханач за хатур.

***

Чуьнуьруьгди къуна тарцевай билбил,
Зун курпашман я, члур хъанва гуьгуьул.

***

Зи виликай алаз гъарай
Фена ви тларатл.
Яраб чакай ни ахъай,
Тиртла ам гъалатл.

Ви мехъерин тларатл тир ам -
Машинрин жерге.
Ви рикл шаддай, ягъиз макъам -
Зун кудаь вергер.

Фена тларатл, уьтмиш хъана,
Акъатна яргъаз.
Зун ама гъал дегиш хъана,
Къве гъилни зурзаз.

Мурк хъиз къайи гъекъед стлал
Акъатна пелез,
Ваз гуз хуьзвай зардин туплал
Аватна чилел.

Вун риклеваз хъанва яшар,
Кылиз яна лаз,
Мад мехъерин туплал, къашар
Герекзамач заз...

Алагуьзли

(ЕТИМ ЭМИНАН ТЕГЪЕРДА)

Наз гуз къекъверла я вун кару лиф,
Далудал къугъваз чулав яргъи киф.
Бедназар касдиз акваз, руш, гъайиф,
Тахъурай вакай ван, алагуьзли.

Акунрик квач ви зеррени рехне,
Хур чеменлух я - рагъ авай гуьне,
Лагъ, гъинагъ ятла ви ери-бине?
Гуьрчег рушарин хан, алагуьзли!

Къевезвай илчийрин авач сан-гъисаб,
Твар къаз эвериз, суьгуьрулу Майтаб,
Сад къванни хкъагъа, тагана азаб,
Жедайвал ваз масан, алагуьзли.

Рацламрин кланик квай къуша халар,
Ви вилер акваз, зайиф жез гъалар,
Наримана кхъей шиирдин чларар,
Ваз аян ятла, чан алагуьзли?

Дурнайриз

Кеферпата ракъар амаз,
Дурнайрин луж, гъиниз физва?
Цавун вилер ахварамаз,
Акълатна гуж, гъиниз физва?

Фад акъудна гатун варцар,
Къулухъ таз чуьл, гуьлпер, вацлар,
Дуьньядилай илитлиз цлар,
Къал къачуна, гъиниз физва?

Циргъинавай лацу къушар,
Зи уьмуьрни я квез ухшар.
Чи чилелни илифа, ша,
Зун такуна, гъиниз физва?

Тимил хъанван квезни суьрсет?
Гъакл тирвилляй члугъваз хифет?
Сад Аллагъдиз ийиз минет,
Звал къачуна, гъиниз физва?

Гъилевай кар пехир туна,
Рехъ я лугъуз, жигъир туна,
Куьтягъ тавур шиир туна,
Нариман, вун гъиниз физва?...
Лагъ, акван вун гъиниз физва?

Гимишдин сагъиб тебрикна

Гъажи КЪАЗИЕВ

Мукъвара Парижда кыле фейи дуньядин чемпионатда грекнин римлуярин жуьреда кършахар къунай гимишдин медаль къазанмишай Радик Къулиев 9-сентябрдиз Къизилюртда яшамш жезвай кършушвири шадвили гьалара кършиламишна. Къегьал кършушви тебрикуниз бахшнавай мярекат шегьердин администрациядин даратда кыле фена.

Ана Къурушрин интеллигенциядин, СМИ-дин векилри иштиракна. Мярекат Къизилюрт шегьердин мэрддин сад лагай заместелти Седредин Жафарович ЖАФАРОВА ачухна.

- Гъурметлу ватангълияр! Чи хуьрунвийрин уьмуьрда кыле физвай шадвилин лишаанлу вакъийри, са шакни алачиз, Къизилюртда яшамш жезвай кършушвири руьгни хкажзава. Чпин агалкунралди хайи хуьруьн твар виниз акъудзавай къегьал рухвар кършиламишун адетдин кардиз элкьвенва. Виликдай чна ина Олимпиададин кугъунрин буьруьнждин медалдин сагъиб Жавид ГЪАМЗАТОВ лап вини дережада аваз кършиламишна. Къе Къизилюртда яшамш жезвай кършушвири шадвили гьалара санал кватл жедай мумкинвал чи дамахлу хва, Парижда къалурай вичин алакунралди неинки хайи хуьруьн, гьакни республикадин, уьлкведин тварни вири дуньядиз машгур авур Радик КЪУЛИЕВА ганва. Дуньядин чемпионатда гимишдин медаль къазанмишун регъят кар туш, ам варцаралди, йисаралди члугунвай акьалтлай четин зегьметдин нетижа я. Эхиримжи йисара кършушвири твар вини гъундурдиз акъудай пагъливан рухвар майдандиз акъатуни чун къадарсуз шадарзава. Абурун арадай яз Гъабиб АЛЛАГЪ ВЕРДИЕВАН, Жавид ГЪАМЗАТОВАН, Фарид АДИГУЪЗЕЛОВАН, Радик КЪУЛИЕВАН тварар къаз жеда. Аферин члиз, - лагъана С.Жафарова шегьерда яшамш жезвай кършушвири патай Радикав кымметлу савкъатар вахкана.

Гъугъунлай анал рахай Къизилюртда яшамш жезвай кършушвири тир Зульфигъар ЭЛЬДЕРОВА, Камал ХАНБАБАЕВА, шегьердин Собранидин депутат Селим КЪУБАТОВА, шегьердин Обществени палатадин член Давуд ЭФЕНДИЕВА, ина кардик квай "Къуруш" твар алай обществодин председател Рамиз МЕГЪАМЕДОВА, Олимпиададин кугъунрин буьруьнждин медалдин сагъиб Жавид ГЪАМЗАТОВА, Цийи Къурушдилай атанвай мугъманрикай - РДдин лайихлу муаллим тир Насир АЛХАСОВА, Аслан ЭСКЕНДАРОВА, "Къурушрин сес" газетдин кылин редактор Муса АГЪМЕДОВА дуньядин чемпионатдин гимишдин медалдин сагъибдин тварцихъ хуш келимаяр лагъана ва гележегда адахъ мадни еке агалкунар хуьн алхишна.

Мярекатдин къвед лагъай пай "Парнас" ресторанда гурлудаказ давам хъана...

* * *

Радикан агалкуниз хайи хуьрени фикир тагана тунач. ИкI, алатай гьафтеда къегьал хва тебрикуниз бахшнавай члехи мярекат Хасавюрт райондин Къурушрин хуьрени кыле фена. Аниз Дербент, Махачкъала, Къизилюрт, Хасавюрт, Къизляр шегьерра яшамш жезвай хейлин ватангълияр хтанвай.

анжах хъсан, жемьятдиз, хуьруьз хийир жкатдай крарал машгъл хуьрай. Къуй Сад Аллагъди чаз вун нубатдин сеферда хурудал къизилдин медалар алаз кършиламишдай мумкинвал гурай, - лагъана, имамди мярекатдин себебкардив, савкъат яз, Пак Къуръан ва Мугъмад гъажи Хидирован тварунихъ галай фондунини "Къурушрин сес" газетдин редакциядин патай саналди тир кымметлу пишкеш вахкана.

Дагъустандин жегъилрин лайихлу насигъатчи, муаллим Несруллагъ Эскендарова Радик Къулиеван тварцихъ алхишдин келимаяр лагъайдай кълухъ адаз хъсан савкъатни багъишна.

Дагъустандин лайихлу муаллим Аслан Аскандарова мярекатдин иштиракчяр Радик Къулиеван биографиядихъ галаз мукъувай танишарна ва гъалибчидиз вердишвилер гузвай чи баркаллу хуьруьнви, Беларусь Республикадин лайихлу тренер Малик Аскандарован лайихлувирикай къейдна. Ада, Жавид Гъамзатов, Радик Къулиев ва са жерге маса пагъливанар гъазурунай, Малик Индижаевичаз вири хуьруьнвийрин патай сагърай лагъана. Вичин рахунрин эхирдай Аслан муаллимди Радиказ адан агалкунрихъ рикI кузвай хуьруьнвийрин патай пулдин премия гана.

Райондин администрациядин патай Радиказ тебрикиз спортдин комитетдин председател Агъмед Исаков атанвай. Ада "Хасавюрт район" МО-дин кыл Жамбулат Салавован къл алаз Радиканни адан тренер Малик Индижаевичан тварцел ракурнавай чухсагълдин чарар келна ва адав кымметлу пишкеш вахкана. Тебрикдин келимаяр Р. Къулиеван тварцихъ Хасавюрт шегьердин администрациядай атанвай векилдини лагъана.

Мярекатдал хуьруьн агъсакълрин Советдин председател Вердихан Къулиева, "Къурушрин сес" газетдин кылин редактордин заместелти Гъажи

Мярекат Дагъустан Республикадин лайихлу муаллим, вичихъ международный дережадин жуьреба-жуьре турнирар, чемпионатар тухунин карда еке тежриба авай спортдин комментатор Насир Алхасова кыле тухвана. Ада Къурушрин тарихдизни алай аямдиз талуьк яз гъазурнавай маналу доклад келна.

Гъугъунлай микрофондихъ хуьруьн имам Азим гъажи Панагъоваз теклифна.

- Спортдин жуьреяр гъаф аватлани, лугъун лизим я, азаддиз кършахар кунин жуьре къетленди я, вучиз лагъайтIа спортдин и жуьредал машгъл хуьн Мугъаммад Пайгъамбардин ﷺ сунна я.

Гъурметлу Радик стха, къуй вун чешне яз къуна, чи хуьруьн жегъилар

Къазиева спортсмендин тварцихъ хуш келимаяр лагъана ва гележегда адахъ мадни еке агалкунар хуьн алхишна. Шаир ва муаллим Акиф Лазимова гъалибчидиз бахшнавай вичин шиир келна. Мектебда келзавай аялри Радик Къулиеваз бахшна келай бендер мярекатдин иштиракчйири гурлу капар ягъуналди къабулна.

Мярекатдин эхирдай вири Цийи Къурушдал Ж. Гъамзатован тварунихъ спортзал хкажзавай чкадал фена ва Олимпиададин буьруьнждин сагъиб Жавида спортзалдин сифте къван эцигна.

Гъугъунлай абур вири тямлу хуьрекрикай дад акваз "Яры Дагъ" твар алай шад мярекатар кърмишдай залдиз рекъе гъатна.

Хъсан адетдал чан хкизва

Советрин девирда образованидин идарайра кваллах экуьнин зарядка дилай башламиш жедай. СМИ-рин вири такъатрин кумекдалди, гъатта агъалийризни зарядка ийиз эвер гудай. Перестройка дилай кълухъ риклелай физ башламишай и хъсан адетдал Ахцегъ районда чан хквезва.

Райондин кыл Осман Абдулкеримова нубатдин совещанидал хуьрерин кылериз ва школайрин директорриз экуьнин зарядка дилай кълухъ тарсар башламишун теклифна. ИкI, кълунин цийи йисуз райондин школайра тарсар, гъевес кутадай манийрин ванцелди физкультурадин муаллимрин къаюмвилек кваз, аялри зарядка авунилай эгечIзава.

ФУТБОЛ

Россиядин Премьер-лигадин 10-турда "Анжи" вичин чилел "Краснодардиз" 1:5 гъисабдалди кумукъна. Махачкъаладин клубдин хийирдиз туп Владимир Полуяхтова яна. Чемпионатдин сергъятра аваз къведай сеферда "Анжи" 23-сентябрдиз Владивостокда "Луч-Энергии" клубдихъ галаз къугъвада.

FIGHT NIGHT GLOBAL 73

Каспийскда Али Алиеван спорткомплекса кыле фейи Fight Night Global 73 турнирда Докъу-пара райондин Къара-Куьредай тир Артур Алискеровани иштиракнай. Судъйрин сад тир меслятдалди, чи ватангълиди гъалибвал къазанмишна.

А. Алискерован пешекарвиллин рекорд 5-0-0 я. 27 йис хъанвай пагъливан гъар жуьредин турнирдин гъалибчи я. Гъеле студент тир вахтарани ада шегьердин ва республикадин дережадин акъажунра иштиракзавай. 2012-йисуз ам Московский областдин Одинцово шегьерда ММА-дай (панкратион) Россиядин чемпион хъанай.

КЪЕЗИЛ АТЛЕТИКА

Къурагъа къезил атлетикадай ва спортдин милли жуьрейрай ругуд лагъай сеферда акъажунар кыле фена. Акъажунар Къурагъ райондин школайра келзавай аялрин арада тухванвай. Мярекатдин кылин метлеб школьникрин арада сагълам уьмуьр раиж авун, абур датлана спортдал машгъл хуьнал желбун, спортдин милли жуьреяр хуьн ва виликди тухун я.

Райондин 16 школадай вири санлай 145 аялди чпин алакунар 100 метрдизни яргъл мензилдиз зверунай, чкадилай яргъаз хкадарунай, турнирдал ченеяр хкълурунай, гъллер къунай, цил ялунай къалурна.

Акъажунар ачухунин паюна райондин образованидин отделдин начальник Рамазан Кативовани иштиракна. Ада къейдайвал, спортдин и мярекат Дагъустандин халкъарин садвиллин йикъан сергъятра аваз кыле физва. Ада аялриз и сувар арадал атуникайни суьгъбетна ва виридаз сувар мубаракна.

Акъажунра 1-чка Кирийрин, 2-чка Къурагърин школайри, пуд лагъай чка Кирийрин школа-интернатдин ученикри - тербиячийири къуна. Абуруз талуьк тир дипломар, кубокар ва маса пишкешар гана.

Чин гъазурайди - Дагъви ШЕРИФ

Понедельник, 25 сентября

РГВК
07.00 Время новостей. Итоги
07.50 **Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»**
08.30 Мультфильм
08.45 Д/с «Архитекторы мостов» 5 с.
09.20 Концерт ко Дню Конституции 2017
12.05 «Служа Родине»
12.30 Время новостей Дагестана
12.55 Х/ф «Белые горы»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Бумбараш» 1 с.
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Тень у пирса»
18.20 «Крупным планом»
18.45 Передача на табасаранском языке «Мил»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жизнь здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
13.55 Давай поженимся!
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Отличница».
23.25 Вечерний Ургант.
0.00 Ночные новости.
0.15 Т/с «Петля Нестерова».
2.25 Х/ф «Место на земле».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Место на земле».
4.20 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

08.07-08.10, 08.35-08.41, 11:40, 14:40, 17:40, 20:45 **Местное время. Вести-Дагестан**
18:00 **Горячий поднос. Гоор Шамильский район**
18.25 **Акценты.**
5.00 Утро России.
9.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.00 Вести.
11.55 Т/с «Сваты».
13.00 60 минут.
14.00 Вести.
14.55 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Благие намерения».
23.15 Специальный корреспондент.
1.55 Т/с «Василиса».
3.50 Т/с «Родители».

НТВ

5.00 Т/с «Адвокат».
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухомара».
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Возвращение Мухомара».
11.15 Т/с «Лесник».
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.00 Т/с «Улицы разбитых фонарей».
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Пес».
23.50 Итоги дня.
0.20 Поздних нов.
0.30 Т/с «Агентство скрытых камер».
1.10 Место встречи.
3.05 Как в кино.
4.05 Т/с «ППС».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
7.55 Бодрый шаг в утро. (16+)
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.30 Давай разведемся!
13.30 Тест на отцовство. (16+).
14.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
15.05 Т/с «Подкидыши».
17.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
20.55 Т/с «Подкидыши». (16+)
22.55 Т/с «Проводница».
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Старшая дочь». (16+).
3.40 Х/ф «Земля Санникова». (16+).
5.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.00 Тайны нашего кино. «Тегеран-43».
8.30 Х/ф «Случай в квадрате 36-80».
10.00 Х/ф «Улица полна неожиданностей».
11.30 События.
11.50 Постскрипум.
12.55 В центре событий.
13.55 Городское собрание.
14.30 События.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Хроника гнусных времен», 1 и 2 с.
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Берега Родины.
23.05 Без обмана. «Дряхлый апельсин».
0.00 События. 25-й час.
0.30 Право знать!
2.15 Детектив «Знак истинного пути».

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.00, 9.15 Д/с «Открытый космос». Фильмы 1-4.
9.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
10.05 Д/с «Открытый космос». Фильмы 1-4.
13.00 Новости дня.
13.25, 14.05, Т/с «Паршивые овцы», 1-4 с.
14.00 Военные новости.
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Битва оружейников». «Пистолеты-пулеметы».
19.35 Теория заговора.
20.20 Специальный репортаж.
20.45 Д/с «Бриллиантовая мафия».
21.35 Особая статья.
23.00 Новости дня.
23.15 Д/с «Легенды советского сыска».
0.00 Звезда на «Звезде с Л. Якубовичем».
0.45 Х/ф «Доброе утро».
2.35 Х/ф «Досье человека в Мерседесе».

Вторник, 26 сентября

РГВК
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на табасаранском языке «Мил»
08.00 Мультфильм
08.45 Д/с «Архитекторы мостов» 6 с.
09.20 Х/ф «Есения»
11.45 Д/ф «Последний сентябрь»
12.55 «Экологический вестник»
13.30 «Зов предков» Турция
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Бумбараш» 2 с.
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Парень из нашего города»
18.20 Круглый стол «Зри в корень» -
18.45 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
19.30 Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жизнь здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
13.55 Давай поженимся!
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Отличница».
23.25 Вечерний Ургант.
0.00 Ночные новости.
0.15 Т/с «Петля Нестерова».
2.20 Х/ф «Дерево Джошуа».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Дерево Джошуа».
4.20 Контрольная закупка.

РОССИЯ 1

08.07-08.10, 08.35-08.41, 11:40, 14:40, 17:40, 20:45 **Местное время. Вести-Дагестан**
09:00 **«Маданият» (на аварском языке)**
18.00 **XI-й Международный фестиваль традиционной народной культуры «Цамаури»**
5.00 Утро России.
9.00, 11.00, 14.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.55 Т/с «Сваты».
13.00 60 минут.
14.55 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
20.00 Вести.
21.00 Т/с «Благие намерения».
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым.
1.55 Т/с «Василиса».
3.50 Т/с «Родители».

НТВ

5.00 Т/с «Адвокат».
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухомара».
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Возвращение Мухомара».
11.15 Т/с «Лесник».
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.00 Т/с «Улицы разбитых фонарей».
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Пес».
23.50 Итоги дня.
0.20 Т/с «Агентство скрытых камер».
1.00 Место встречи.
2.55 Квартальный вопрос.
4.00 Т/с «ППС».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
7.55 Бодрый шаг в утро. (16+)
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.30 Давай разведемся!
13.30 Тест на отцовство.
14.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
15.05 Т/с «Подкидыши».
17.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
20.55 Т/с «Подкидыши».
22.55 Т/с «Проводница».
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Старшая дочь». (16+).
3.40 Комедия «Прощайте, доктор Фрейд». (16+).
5.50 6 кадров. (16+).
6.00 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Доктор И...
8.45 Х/ф «Свадьба в Малиновке».
10.35 Д/ф «Чертова дюжина Михаила Пугачкина».
11.30, 14.30 События.
11.50 Детектив «Чисто английское убийство».
13.40 Мой герой. Сергей Никоненко.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Хроника гнусных времен», 3 и 4 с.
19.40 События.
20.00 Петровка, 38.
20.20 Право голоса.
22.00 События.
22.30 Осторожно, мошенники! Письмо счастья.
23.05 Прощание. Елена Майорова и Игорь Нефедов.
0.00 События. 25-й час.
0.30 Советские мафии. Банда Монгола.

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.00, 9.15, 10.05 Т/с «Спецотряд «Шторм», 1-4 с.
9.00, 13.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
10.05 Т/с «Отрыв», 1-4 с.
12.40 Т/с «Отрыв», 5-8 с.
13.15 Т/с «Отрыв», 5-8 с.
14.00 Военные новости.
14.05 Т/с «Отрыв», 5-8 с.
17.10 Д/с «Легендарные самолеты». «Ил-18. Флагман «Золотой эры»
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с
19.35 Легенды армии с Александром Маршалом. Ф. Толбухин.
20.20 Теория заговора.
20.45 Улика из прошлого. «Тихий Дон».
21.35 Особая статья.
23.00 Новости дня.
23.15 Д/с «Легенды советского сыска».
0.00 Звезда на «Звезде с Л. Якубовичем».
0.45 Х/ф «Дайте жалобную книгу»!
2.35 Х/ф «Балтийское небо».

Среда, 27 сентября

РГВК
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.10 Передача на лакском языке «Аьрши ва агьлу»
07.50 Мультфильм
08.45 Д/с «Архитекторы мостов» 7 с.
09.20 «Подробности»
09.45 Х/ф «Ричард - Львиное сердце»
12.05 Д/ф «В мире поющих узоров»
12.55 «Правовое поле»
13.30 Д/ф «Цена блистательной жизни Александра Грибоедова»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Зеленый фургон» 1 с.
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Чермен»
18.45 Передача на даргинском языке «Адамти ва замана»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жизнь здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
13.55 Давай поженимся!
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Отличница».
23.25 Вечерний Ургант.
0.00 Ночные новости.
0.15 Т/с «Петля Нестерова».
2.20 Х/ф «Прядности и страсти».
3.00 Новости.
3.05 Х/ф «Прядности и страсти».

РОССИЯ 1

08.07-08.10, 08.35-08.41, 11:40, 14:40, 17:40, 20:45 **Местное время. Вести-Дагестан**
09:00 **Канал национального вещания «Шалбуздаг» (на лезгинском языке)**
18.00 **Моя малая родина. Ахвахский район**
18.25 **Багавутдин Ибашев -Земное приращение.**
5.00 Утро России.
9.00, 11.00, 14.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.55 Т/с «Сваты».
13.00 60 минут.
14.55 Т/с «Тайны следствия».
17.00, 20.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19.00 60 минут.
21.00 Т/с «Благие намерения» Соловьевым.
23.15 Вечер с Владимиром Соловьевым.
1.55 Т/с «Василиса».
3.50 Т/с «Родители».

НТВ

5.00 Т/с «Адвокат».
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.
9.00 Т/с «Возвращение Мухомара».
10.00 Сегодня.
10.20 Т/с «Возвращение Мухомара».
11.15 Т/с «Лесник».
13.00 Сегодня.
13.25 Чрезвычайное происшествие. Обзор.
14.00 Место встречи.
16.00 Сегодня.
16.30 Место встречи.
17.00 Т/с «Улицы разбитых фонарей».
19.00 Сегодня.
19.40 Т/с «Пес».
23.50 Итоги дня.
0.20 Т/с «Агентство скрытых камер».
1.00 Место встречи.
2.55 Дачный ответ.
4.00 Т/с «ППС».

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
7.55 Бодрый шаг в утро. (16+)
8.00 По делам несовершеннолетних. (16+).
10.30 Давай разведемся!
13.30 Тест на отцовство.
14.30 Д/ф «Понять. Простить». (16+).
15.05 Т/с «Подкидыши».
17.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
18.00 6 кадров. (16+).
18.05 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
19.00 Т/с «Женский доктор 3». (16+).
20.55 Т/с «Подкидыши».
22.55 Т/с «Проводница».
23.55 6 кадров. (16+).
0.30 Мелодрама «Старшая дочь». (16+).
3.40 Мелодрама «Ванечка».
5.50 6 кадров. (16+).
6.00 Джейми: обед за 30 минут. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.15 Доктор И...
8.50 Х/ф «Белые Росы».
10.35 Д/ф «Всеволод Сананев. Оптимистическая трагедия».
11.30, 14.30, 19.40 События.
11.50 Детектив «Чисто английское убийство».
13.40 Мой герой. Елена Бабенко.
14.50 Город новостей.
15.05 Т/с «Пуаро Агаты Кристи». (Великобритания).
17.00 Естественный отбор.
17.50 Т/с «Колодец забытых желаний», 1 и 2 с.
20.00 Право голоса.
21.30 Московский международный фестиваль «Круг Света». Супершоу в Строгино.
22.10 События.
22.35 Линия защиты.
23.05 90-е. Профессия - киллер.
0.00 События. 25-й час.
0.30 Советские мафии. Железная Белла.

ЗВЕЗДА

6.00 Сегодня утром.
8.00, 9.15, 10.05 Т/с «Спецотряд «Шторм», 1-4 с.
9.00 Новости дня.
10.00 Военные новости.
12.35, 13.15, 14.05 Т/с «Спецотряд «Шторм», 5-8 с.
13.00 Новости дня.
14.00 Военные новости.
17.05 Д/с «Легендарные самолеты». «Су-34. Универсальное оружие».
18.00 Новости дня.
18.40 Д/с «Битва оружейников». «Средние танки».
19.35 Последний день. А. Райкин.
20.20 Специальный репортаж
20.45 Д/с «Секретная папка»
21.35 Процесс.
23.00 Новости дня.
23.15 Д/с «Легенды советского сыска».
0.00 Звезда на «Звезде с Л. Якубовичем».
0.45 Х/ф «Внимание! Всем постам...»
2.25 Х/ф «713-й просит посадку».

Четверг, 28 сентября

РГВК
07.00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на даргинском языке
08.00 Мультфильм
08.45 Д/с «Архитекторы мостов» 8 с.
09.20 Х/ф «Мистер Питкин. Калиф на час»
11.00 «Галерея вкусов»
11.45 «Аутодафе»
12.55 «Здоровье»
13.40 Золотая коллекция фильмов о родном крае. Д/ф «Цикури, или День невесты»
13.50 «Жилой мир»
14.30 Время новостей Дагестана
14.50 Х/ф «Зеленый фургон»
16.30 Время новостей Дагестана
16.50 Х/ф «Бесприданница»
18.30 Обзор газеты «Лакзикъат»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жизнь здорово!
10.55 Модный приговор.
12.00 Новости.
12.15 Время покажет.
13.55 Давай поженимся!
15.00 Новости.
15.15 Время покажет.
16.00 Мужское/Женское.
17.00 Время покажет.
18.00 Вечерние новости.
18.45 На самом деле.
19.50 Пусть говорят.
21.00 Время.
21.35 Т/с «Отличница».
23.25 Вечерний Ургант.
0.00 Ночные новости.
0.15 Т/с «Петля Нестерова».
2.15 Комедия «Четыре свадьбы и одни похороны».
3.05 Комедия «Четыре свадьбы и одни похороны».

РОССИЯ 1

08.07-08.10, 08.35-08.41, 11:40, 14:40, 17:40, 20:45 **Местное время. Вести-Дагестан**
09:00 **«Алшан» (на цахурском языке)**
18.00 **История, культура и традиции с.Цугни**
18.25 **«Возвращение Мариам» Круглый стол**
5.00 Утро России.
9.00, 11.00, 14.00 Вести.
9.15 Утро России.
9.55 О самом главном.
11.55 Т/с «Сваты».
13.00 60 минут.
14.55 Т/с «Тайны следствия».
17.00 Вести.
18.00 Андрей Малахов. Прямой эфир.
19

пятница, 29 сентября

РГВК

07.00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на аварском языке
08.00 Мультфильмы
08.45 Х/ф «Зулусы»
11.25 «Пятничная проповедь»

19.30,22.30 Время новостей Дагестана
20.00,23.00 Время новостей Махачкала
20.20 «Подробности»
20.50 «Дербент 2000»

ПЕРВЫЙ

5.00 Доброе утро.
9.00 Новости.
9.20 Контрольная закупка.
9.50 Жить здорово!

РОССИЯ 1

08.07-08.10,08.35-08.41,11:40,14:40,17:40,20:45 Местное время. Вести-Дагестан
18.00 Репортаж сессии НС РД
5.00 Утро России.

НТВ

5.00 Т/с «Адвокат».
6.00 Сегодня.
6.05 Т/с «Адвокат».
7.00 Деловое утро НТВ.

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 6 кадров. (16+).
7.35 По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

6.00 Настроение.
8.10 Х/ф «Прощание славянки».
9.50 Х/ф «Вокзал для двоих».

ЗВЕЗДА

6.00 Д/ф «...».
7.05,9.15 Т/с «ТАСС уполномочен заявить...», 1-3 с.
9.00 Новости дня.

суббота, 30 сентября

РГВК

07.00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07.15 Передача на кумыкском языке «Заманлар гете, халк гетмес»
08.00 Мультфильмы

16.50 Д/ф «Россия на Черном море»
18.05 Дагестанское кино. Х/ф «Канатоходец»
19.30 Время новостей Дагестана

ПЕРВЫЙ

6.00 Новости.
6.10 Х/ф «Два Федора».
8.00 Играй, гармонь любимая!

РОССИЯ 1

08.25 Дагестан спортивный
08.40 Голос Евразии «Двери в детство»
09.05 Голос Евразии «Мастерская сказок (Сказка про петуха)»

НТВ

5.00 ЧП. Расследование.
5.40 Звезды сошлись.
7.25 Смотр.
8.00 Сегодня.

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 Комедия «Карнавал». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.50 Марш-бросок.
6.25 АБВГДейка.
6.55 Х/ф «Огонь, вода и... медные трубы».

ЗВЕЗДА

5.45 Х/ф «Царевич Проша».
7.25 Х/ф «За двумя зайцами»
9.00 Новости дня.

воскресенье, 1 октября

РГВК

07.00 Время новостей Дагестана
07.15 «Мой малыш»
07.45 Мультфильмы
08.30 Время новостей Дагестана

18.45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар»
19.30 Время новостей Дагестана. Итоги
20.20 «Служа Родине»

ПЕРВЫЙ

6.00 Новости.
6.10 Х/ф «Случай с Полинным».
8.10 М/с Смешарики Пин-код

РОССИЯ 1

4.55 Т/с «Неотложка 2».
6.45 Сам себе режиссер.
7.35 Смехопанорама.

НТВ

5.00 Х/ф «Китайский сервис»
7.00 Центральное телевидение.
8.00,10.00,16.00 Сегодня.

ДОМАШНИЙ

6.30 Джейми: обед за 30 минут. (16+).
7.30 Х/ф «Королевство Криквал Зеркал». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

5.45 Х/ф «Рассвет на Санторини».
7.40 Фактор жизни.
8.15 Х/ф «Здравствуй и прощай»

ЗВЕЗДА

5.15 М/ф.
5.20 Д/ф «Пять дней в Северной Корее».
6.00 Х/ф «Новогодние приключения Маши и Вити»

КУЛЬТУРА С 25 СЕНТЯБРЯ ПО 1 ОКТЯБРЯ

ПОНЕДЕЛЬНИК

6.30,7.00,7.30 Новости культуры.
6.35 Кто в доме хозяин.
7.05 Легенды мирового кино.

ВТОРНИК

6.30,7.00,7.30 Новости культуры.
6.35 Кто в доме хозяин.
7.05 Легенды мирового кино.

СРЕДА

6.30,7.00,7.30 Новости культуры.
6.35 Кто в доме хозяин.
7.05 Легенды мирового кино.

ЧЕТВЕРГ

6.30,7.00,7.30 Новости культуры.
6.35 Кто в доме хозяин.
7.05 Легенды мирового кино.

ПЯТНИЦА

6.30,7.00,7.30 Новости культуры.
6.35 Кто в доме хозяин.
7.05 Легенды мирового кино.

СУББОТА

6.30 Библиейский сюжет.
7.05 Х/ф «Чужая родня».
8.40 М/ф «Приключения поросенка Фунтика».

ВОСКРЕСЕНЬЕ

6.30 Святыни христианского мира.
7.05 Х/ф «Богатая невеста».
8.35 М/ф «Приключения Мюнхгаузена».

РАДИО

ИСЛЕН, 25-СЕНТЯБРЬ
12.10 «Дагустан». Хабарар
12.35 «Хажаммам».
САЛАСА, 26-СЕНТЯБРЬ
12.10 «Дагустан». Хабарар

Программа газурайди - Насима ВЕЛИБЕГОВА

Фейзудин НАГБИЕВ, филологиядин илимрин доктор

Алай вахтунда лезги члала, хейлин маса члалара хьиз, гялна кланзавай бязи месэляяр кватл хьанва. И жигьетдай жуьреба-жуьре мярекатар (конференцияр, элквей столар, гуьруьшар...) кылле тухузватлани, нетижаяр аквазвач.

Члалан месэляйрик халкъдин гегенш къатар акахъуни, сад лагъайди, дидед члалахъ чи халкъдин рикл кузвайди къалурзава; къвед лагъайди, члала, дугъриданни, энгел тавуна гялна кланзавай месэляяр авайдакай лугъузва.

Амма члалан месэляяр гялун паталди тек са члалахъ рикл кузвайбур кватл хьун тимил я. Лугъун хьы, гьатта хата-

Члалан месэляяр гялун квелай гатлунда?

ни я: пешекар тушир ксаривай члалан месэляяр багагьат дуьзвилелди гялиз жеда (и кар чаз ахътин ксари гузвай меслятрайни аквазва). Залан азар квай касдиз керчек диагноз эцигун патал анжах бажарагъ авай духтуррин меслят, веревирд герек жеривал, члала кватл хьанвай месэляйрай гьакъикъатда кыл акъудун ва абур гялдай дуьз рекьер къалурун паталдини, анжах гъавурда авай пешекарар герек жезва. А месэляяр гьикъван дуьз къатлуз алакьайтла, абур гялдай рекьерни гьакъван ачухдиз аквада.

Зи фикирдалди, эвелни-эвел лезги члала кватл хьанвай месэляяр нубатда эцигун лазим я. Тахъайтла, вири ихтилатар, квалалар нетижая тагудай рахунар яз, мад гьилера хьувауна кландай крар яз амуькунин хаталувал ава. Гьавилляй члалан тлал алай месэляяр кватлун, абур гялдай рекьер жагурун патал пешекар алимар ва мектебра лезги члалан тарсар гузвай муаллимар кватлун герек я. Ихътин пешекаррикай "Лезги члалан Эксперт-совет" хьагъун, гьабур члалан месэляйрин сиягъ тайинарун, а месэляяр галай-галайвал гялунин нубат эцигун важиб авай кам жедай.

И жигьетдай аз жувахъ авай фикирар "Лезги газет" клелзавайбуруз теклифиз кланзава.

1. АЛФАВИТДИН МЕСЭЛЯЯР

Лезги фонетикадиз талуьк тушир Ё, Ю, Ц сесерин гьарфар ва Ъ, Ы лишанар алфавитдай акъудин. Нефес галай ва галачир сесер (к, п, т, ц, ч), аффрикатар (дж, дз), кланхандин севтинин [аъ] сес гузвай Ъ гьарф алфавитдиз хкин.

Лезги халкъди вичин эдебиятдин тарихда са шумуд алфавитдикай менфят къачуна. Абурукай яз, виче 54 гьарф авай алпан алфавит. ("Алфавит" гаф грек члалан "альфа" ва «бета» гьарфарилай арадал атанва. Гьакл хъайила, тарихда жуван сифтегъан хъинриз гуьрмет авун яз, лезгийри алфавитдиз "алтабат" лугъун кутугнава). Ислам диндин таъсирдик кваз, лезгийри араб алифбадикай хийир къачуна. Лезги члалан кьетлен сесер къалурун паталди араб алифбада са бязи алаваяр хьувауна, 28 гьарф авай азам алифба арадал атана. Нетижаяда саки са пай гьарфар квахьна. 1860-йисара **Къазанфар Зулфукъарован** кумекдалди **Пётр Услара** туклуьрай алфавитда 49 гьарф гьатна (абуркай 42 киви ва 7 ахъа сесер къалурдай гьарфар). **П.К.Услара** кхъей "**Куьре члалан грамматика**" ктабда цийи алфавитдалди лезги негилар, къаравилияр, мисалар гана. И алфавитдик квай бязи гьарфар кхъиз четин тирвилляй, Къасумхуьруьн мектебдин урус ва лезги члаларин муаллим хъайи, Стлал Сулейманан ирс кватлуник зурба пай кутур **Абужафер Мамедова** Усларанни Къазанфаран алфавитда авай бязи гьарфар, чпин къадар хвена, кхъиз регъятвиллихди дегъшарна. Гуьгъуьнай 1871-йисуз "**Куьредин эвелимжи абжуз**" твар алаз сад лагъай лезги гьарфалаг (букварь) **Къазанфар Зулфукъарова** Темир-Хан-Шурада (гилан Буйнакск шегъер) чапна. 1911-йисуз **Абужафер Мамедова** Тифлисида "**Куьре члалан элифарни**

ахпа гвяниз клелдай жуз" твар алай ктаб басмадай акъудна. 1928-йисуз латин гьарфарал элячлайла, лезги алфавитда 40 гьарф амуькна. 1938-йисуз кириллица къабулайла, гьарфарин къадар 45-дал кханатлани, лезги члалаз хас ва кхъинра чарасуз тир бязи гьарфар и алфавитдайни квахьна.

Чаз аквазва хьы, алпан алфавитдилай гъейри, са алфавитдини виче 52-54 сес авай лезги члалан игътияжар тамамарзавач. Алай вахтунда чакъ авай кирилл алфавитди лезги члал вилик тухуник, халкъ савадлу авуник зурба пай кутуна. Амма алай аямда и алфавитдик са бязи дегъшвилер кутунин чарасузвал арадал атанва. Гъеле III асирдилай вилик гьар са патахъай тамам алпан алфавит хъайи лезги халкъдихъ кьенин йикъалди кутугай са алфавит тахъун, гьелбетда, мягътелардай кар жезва. Ша лезги алфавитдиз са вил ягъин.

Алай вахтунин 45 гьарф авай лезги алфавит

А, а	Гь, гь	З, з	Кь, кь	О, о	Т, т	Х, х	Ч, ч	Ы, ы
Б, б	Д, д	И, и	Кл, кл	П, п	Тл, тл	Хь, хь	Чл, чл	Ь, ь
В, в	Е, е	Й, й	Л, л	Пл, пл	У, у	Хь, хь	Ш, ш	Э, э
Г, г	Ё, ё	К, к	М, м	Р, р	Уь, уь	Ц, ц	Щ, щ	Ю, ю
Гь, гь	Ж, ж	Кь, кь	Н, н	С, с	Ф, ф	Цл, цл	Ъ, ъ	Я, я

Кириллицадин бинедаллаз туклуьрнавай и алфавитда гьатнавай Ё, Щ, Ю гьарфар, Ъ, Ы лишанар лезги члалаз стлун хасбур туш. Члалан бязи пешекарри, хъукъвайвиллин [Ъ] ва хъуьтуьлвиллин [Ы] лишанар кьетлен сесер къалурзавай гьарфара бакара къвезвайвилляй, абур алфавитда тун лазим я лугъузва. Им рази жедай делил туш. Вучиз лагъайтла, Гь, Гь, Кь, Кь, Хь, Хь гьарфар, Кл, Чл, Тл, Пл, Цл гьарфар хьиз, кьве лишандикай ибаратбур (къве таханбур) ятлани, Ъ, Ы лишанар квилдин лишанар хьиз ваъ, а гьарфарихъ галаз санал битав лигер (соединения) хьиз къабулун герек я.

Кириллицадан къведалди лезги члалан са алфавитдани Ё, Щ, Ъ, Ы, Ю гьарфар ва Ъ, Ы лишанар хьанач. Яни и гьарфари гузвай сесер лезги члала ваъ, урус члала герекбур я; гъавилляй абур гъа авайвал лезги алфавитдиз гъун дуьз кам хьанач. Лезги члала ихътин сесер маса гьарфаралди гуз жезвайвилляй, чун абурун вердиш хьанватлани, абурун гереквал авач: **йо!**; **йугъ, йургъ, йурф, йуг**.... Лезги гьарфаранда Ё, Щ гьарфарихъ анжах са-са гьарфар гала, чебни урусбур: Ё гьарфунихъ - **ёлка**, Щ гьарфунихъ - **щётка**. И кьве гафуниз килигна, лезги алфавитда Ё, Щ гьарфар, гьарфарандани ёлка, щётка гьарфар тунин чарасузвал авач. Сад лагъайди, жемьятдин рахунра и гьарфариз лезги ранг янава: **йолка, щутка**; къвед лагъайди, и гьарфариз лезги звезар ава: **элпен, чъварах**. Алай вахтунда Ё гьарф урус кхъинрайни саки акъатнава.

Са гафуналди, лезги члалаз хас тир аваздин кьетленвал хуьн паталди, лезги гьарфара Ё, Ю, Щ гьарфар, Ъ, Ы лишанар кхъинал къадагъа эцигун, ва и гьарфар лезги алфавитдай акъудун чарасуз кар я. Винидихъ гъайи месэляяр кваз къуртла, 48 гьарф авай лезги алфавитдин ихътин жуьре теклифиз жеда:

А, а	Д, д	И, и	Кл, кл	П, п	Тл, тл	Хь, хь	Чл, чл
Б, б	Е, е	Й, й	Л, л	Пл, пл	У, у	Цл, цл	Ш, ш
В, в	Ж, ж	Кл, кл	М, м	Р, р	Уь, уь	Ц, ц	Ъ, ъ(аъ)
Г, г	Ж, ж	К, к	Н, н	С, с	Ф, ф	Цл, цл	Ы, ы
Гь, гь	З, з	Кь, кь	О, о	Тл, тл	Х, х	Чл, чл	Э, э
Гь, гь	З, з	Кь, кь	Пл, пл	Т, т	Хь, хь	Ч, ч	Я, я

Теклиф ихътинди я: алай члавуз чакъ авай алфавитдай 3 гьарфни 2 лишан (вири 5 чка) акъудин ва теклифзавай алфавитдиз 9 гьарф хкин: нефес галай киви сесер (**Кл, Пл, Тл, Цл, Чл**) ва мадни **Ж, ж, З, з** аффрикатар (белки, и гьарфар алфавитдик кухтунал суал ала), **Ъ (аъ)** кланхандин "гъамза" сес къалурзавай гьарфар. Гьелбетда, рахунра чеб чара тир **В** (плузаринни сарарин В) ва **W** (плузарин W) сесер къалурзавай гьарфар лезги алфавитдиз хкунин гереквал авач. Гафуна **[В]** сес лугъудани, тахъайтла **[W]** сес, ихътин са кьейдиналдини тайинариз жеда: гафунин эвельда киви гьарфунилай кьулухъ къвезвай **В** гьарф плузарин **W** хьиз (лабиал сес хьиз) клелда. Ихътин кьейдиналди **нунош (гнунавий) [Н]** сес къалурзавай гьарфни звезиз жеда: киви сесер къалурзавай гьарфарин вилик квай берейра ва гафунин эхирра **[Н]** сес нунош жуьредиз **[Нь]** элкьведа: **генг, гунг, зенг, занг, банк, вун, куьн, зун, чун, къан, къун, члун** ва мсб.

Гъа икл, 45 гьарфунин чкадал теклифзавай алфавитда 48 гьарф жезва.

(КьатI ама)

Мислим бубадикай суьгъбет

Сулейман ПАШАЕВ, Советский хуьр

Виликан Самур округда Ялцугърин хуьр члехибурукай сад тир. 1886-йисан делилралди, Ялцугъа 194 хизан авай ва ина 1229 инсан яшамеш жезвай.

Са патахъай урус пачагълугъдиз къарши экъечинавай Гъажисмаил хътин халкъчири, муькуь патахъай Ярмет, Рамазан, Гъажимет хътин клел тавур арифдарри, машгъур шаирар тир Эмина, Мамедъяра, Насрулагъа, Нуриди, тварван авай хипехъан Забит серкера, Мичурин хътин багъманчи Исмаила, Ахцегъ райондин ОНО-дин заведующий хъайи Али-Мужрим Тагъизаде хътин твар ван авай инсанри Ялцугърин хуьр Дагъустанда хьиз, Шеки-Ширван, Эреш ва Къебеле магъалрани машгъурна.

Вич дидедиз хъайидалай инихъ 145 йис алатнавай **ЭФЕНДИЕВ Мислим Нуревични** округда твар-ван авай кас тир.

Ялцугърин хуьре къадав агакна сихилар-тухумар авай. Мислим буба устларин сихилдай тир.

Мислим Эфендиев 1871-йисуз Ялцугърин хуьре савадлу Молла Нуридин хизанда дидедиз хъана. Сифтегъан чирвилер, клел-кхъин ада вичин бубадивай къачуна. Нуриди адаз гьакл араб, фарс, турк члаларни чирна. Хъсан чирвал, кьатлунар авай жегил, хуьре кваллах авачирвилляй, Бакудиз акъатна. Нафтлдин буругърал кваллахна са къадар пул къазанмишна хтай ам, Ялцугърин патав гвай Филискъарин хуьррай тир Гуьльбесал эвленмиш хъана.

Самур округда урус пачагъдин гьукум авай девирда Мислим буба Мугъулах дередин къазакъ яз (чи девирдин полицейский) хъяна. Ада халкъдин арада къанукъайда хуьнин кар кылле тухузвай.

И хуьре угъривал, хиянатвал, тапарар, душманвилер хътин виже текъведай гьалар авачир. Саниз фидайлани, кваллин ракарриз дапар ядачир. Къуншидин квалляй са лигем (къажгъан, киле, къаб-тлур) тухуз клан хъайила, квалле кас авачтлани, вичиз клани затл къачудай, гуьгъуьнлай хкана чкадал эхциг хъийидай. Квалерни сад-садан патав гвай, са къавалай цлуд къавал физ жедай. Гзаф квалерин цлар уртахбур тир.

Ялцугърин хуьре Усман бубадин кваллин патав чилик мичи муьхц гвай. Къайдаяр члурай сад-къвед гъаниз вегъедай. Тахсир субутайдалай кьулухъ жерме илитидай, я тахъайтла, адаз маса жаза вичин тухумди гудай. Диде бубадиз, мукъва-къилийриз, тухумдин башчийриз гуьрмет, хатур авай заманаяр тир. Эгер еке тахсиркарвилер авунваз хъайитла, Ахцегъиз къазидин патав тухвана, дуван ийидай.

Кваллах хъсан тухунай Мислим бубадиз Самур округдин начальниқдин патай твар алай шуьшка гана.

Дерин чирвилер авай, савадлу инсан хъуниз килигна, Советрин девирда Мислим буба Ахцегъ райондин алакьадин агентстводин заведующийвиле эцигна.

Икл, Мислим бубадикай Мугъулах дередин хуьрериз почта агакьарзавайдини хъана. Чарар, посылкаяр хутахиз адаз вичин гада Шевкетани кумек гузвай.

Бязи квалериз кагъазар хтайла абур клелдай кас жагъидачир. Кваллин иесиди къезил тлуьн гана Мислим бубадив чар клелиз тадай.

Мислим буба гуьрчехъан хъизни машгъур тир. Маса гуьрчехъанри гуьрчез фидайла, цпихъ галаз кицл тухудай, амма Мислим бубадихъ вердишарнавай кац авай. Адан тварни Каштан тир. Гуьрчехъан кьветер ягъайла, Каштана абур хкидай: Мислим бубади гьасятда туклуна къушарин килер кациз гудай. Кьветерик Каштана кядачир. Хуьруьн агъсакъалри суьгъбетдай, Ялцугъиз урус корреспондент атайла, ада Мислим бубадикай макъала кхъенай.

Мислим буба халкъдин мисалрал, зарафатрал рикл алай касни тир. Квалле къулан патав ацукъайла, ада папаз лугъудай: "Гуьлбес, и дуьньяда цай заз хъуй, а дуьньяда - ваз".

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин печатдин ва информациядин министерство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪБИЛИН РЕДАКТОР
М.И. ИБРАГЪИМОВ

Тел/Факс. (872-2) 65-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

Газет алакьадин, информационный технологиядин ва массовый коммуникациядин хиле гуьзчивал авунин рекъай Федеральный кьул-лугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2016 йисан 12 декабрдин регистрацйа авуна.

Регистрациядин нумра ПИ ТУ 05-00358
Макъалаяр редакцияди туйкуьр хъийизва. Макъалайриз рецензияр гуьзвач ва абур элькъевна вахкузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикирар сад тахъун мумкин я.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспекти, 1 "а". Печатдин къвал

КЪБИЛИН РЕДАКТОРДИН ЗАМЕСТИТЕЛЬ

М.А. АГЪМЕДОВ

65-13-55

КЪБИЛИН РЕДАКТОРДИН СОВЕТНИК

Ш.Ш. ШИХМУРАДОВ

65-02-81

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЪ

Д.Б. БЕЙБАЛАЕВ

65-00-61

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н.М. ИБРАГЪИМОВ

65-02-81

ЭКОНОМИКАДИН

Ж.М. САИДОВА

65-00-59

КУЛЬТУРАДИН

Э.Д. ШЕРИФАЛИЕВ

65-00-58

ЛИТЕРАТУРАДИН

М.А. ЖАЛИЛОВ

65-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАДИН

Р.С. РАМАЛДАНОВА

65-00-63

БУХГАЛТЕРИЯ

65-00-62

КАССА

65-00-58

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

З. БАБАЕВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:
Йисан - 63249
Зур йисан - 51313
Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00
Чап ийиз вахкана - 15.30
Газет "Лотос" ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала, Пушкинан куче, 6.
Тираж 8383

Гь - И лишандик квай материалар гъакъидихъ чапзавайбуур я.
И - Икьван яшар хъанвайбуур келрай
НАШИ РЕКВИЗИТЫ:
ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"
УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Дуствал хуьнай Къазахстандай пишкеш

Мерд АЛИ

15-сентябрдин Дагъустандин халкъари Садвилдин югь - сувар кьейдна. Чи халкъди, неинки Дагъустанда, гъаки патарал фейилани, маса республикайрани халкъарин садвал, чалар, адетар, меденият, эдебият хуьниз, амай вири миллетрихъ галаз стхавилин алакьаяр мягькемаруниз еке фикир гуьзва.

1989-йисуз Цийи Узенда хъайи вакъияр фикирда къуна, 1990-йисуз Шевченко (алай вахтунда Актау) шегьерда Дагъустандай фенвай лезги стхайри, чпин вилик акъвазнавай четин месэлайриз дурум гун патал, кьиле ихтибарлу, нуфуз авай ксар акъвазарна 1991-йисан мартдин вацра "Садвал" твар алай тешкилат арадал гъана.

Чи йикъарин машгур юрист, виликан "афганви", бажарагълу писатель **Абил Абдурагъманович МЕЖИДОВ** и кар патал сифте теклиф гайиди, адан председателдин заместителрикайни сад я. СССР чкайдалай кьулухъ,

1992-йисан эхирдай, Абил Дагъустандиз хтана, амма цуд йисан кьене квалалахай Къазахстандихъ галаз ада кьени дуствилдин алакьаяр хуьзва.

1996-йисуз твар дегишарна, лезгийрин тешкилатдал "Самур" эцигнатлани, везифаяр, кьилин фикирар гъа виликдай хъиз я: вири миллетрихъ галаз дуствилдин, стхавилин алакьаяр хуьзва.

Алай вахтунда тешкилатдин председател Селимов Гъажим

мегъамед я. Дагъустандин халкъарин Садвилдин юкьуз ам чи республикадин руководстводин теклифдалди, мугъман яз, суварик хтанвай. Гъа и юкьуз Дербент шегьерда мугъманди Дагъустандинни Къазахстандин халкъарин стхавилин алакьаяр мягькемарунин карда лайихлувилерай "ЭКО Самур" тешкилатдин 25 йисан юбилейдин медаль Абил Межидовав вахкана. Абила вичин патайни Актауда яшамин жезвай дагъустанвийриз ва къазах стхайриз лезгидал ва урусдал акъатнавай вичин "Къве дидедин хва" ктабар рекъе хтуна...

Къанивиликай виш келима-фикир

Гъазурайди - Гуьлжагъан МИСРИХАНОВА

(Эвел 33,35-37-нумрайра)

66. Къанивилдин тум сифте цун герек тирди чин тийиз адан бегъерар кватл хъийиз алахъмир.
67. Къанивили вичив агатдай ихтияр виридаз ганва.
68. Са бязибур къанивилдин кьайдаяр са шумуд юкьуз чириз алахъда.
69. Къанивилдин вахтуну са касни гуьзленишдач, абурун вил чеб гуьзленишунал жеда.
70. Хъсан кар я аламатрихъ агъун, амма ихтибар авун ягъалмиш жедай кар я, лагъана къанивили.
71. Зи гуьгъуьна кьекъевез тади кьачумир, ваз мефтлер ава, сифте абур ишленишиз чира, лагъана къанивили.
72. Къанивални гьар са кас вичиз чидайвал гъавурда акъаввай са гаф я.
73. Къанивилдин хандаклар кутуна туйкуьрай хизан гзаф мягькемди жеда.
74. Къанивал аламатдин затл я, къачер квачтлани, гелер тадай.

(Къатл ама)

"ЛГ"-дин 37-нумрадиз акъатай кроссворддин жавабар:

- ДУЪЗ ЦАРАРА:** 1. Уьлчме. 4. Ич. 5. Ли. 7. Къавурма. 11. Пларла. 12. Яшмагъ. 13. Руцугул. 16. Иранвах. 19. Кларасар. 21. Хатавал. 22. Кеферпад. 23. Багъманчи. 25. Балабан. 27. Агентар. 29. Ребриха. 31. Дестечи. 32. Шенпи. 33. Жижим. 34. Техриба. 37. Юк. 38. Эл. 39. Авари.
- ТИК ЦАРАРА:** 2. Лув. 3. Мэр. 6. Къантла. 7. Къармах. 8. Умунвал. 9. Аялвал. 10. Тлаплас. 14. Виликамаз. 15. Крапивная. 17. Неклеган. 18. "Хабарар". 19. Клахалар. 20. Агълабар. 24. Газетар. 25. Бандит. 26. Нетича. 28. Елкен. 30. Испик. 35. Жив. 36. Иер.
- 1 ЖЕРГЕ:** Чан. Чанта. Табагъ. Багъман. Банка. Камари. Марият. Ятах. Ахвар. Варшав. Шават. Атлас. Ластик. Тике. Епер. Пер.
- 2 ЖЕРГЕ:** Шарабан. Шарабанчи. Чирагъ. Рагъдан. Данух. Ушхар. Шарар. Агара. Аратун. Тундра. Драма. Масан. Санклар. Клар.

Эседуллагъ Саидов ва Агъалар Исмаилов

Шаирдихъ галаз гуьруьш

Желил ЖЕЛИЛОВ,
муаллим

Мегъарамдхуьруьн райондин Бут-Къазмайрин хуьруьн библиотекада, Дагъустан Республикадин культурадин лайихлу работник Мегъамедов Айдуьн кьиле аваз, библиотекарь Мирзеагъаева Жавгъарата Россиядин писателрин Союздин член, бажарагълу шаир **ИСМАИЛОВ Агъаларан** яратмишунриз талукъарнавай межлис кьиле тухвана. Ада кьейд авурвал, Исмаилов Агъаларан "Сифте муьгъуьббат", "Кимин къванер", "Иифиз къватлай чиг", "Уьмуьрдин мензилар", "Мураддин мурз" ктабри чи умуми медениятда кьетген чка къазва.

Хуьруьн жегилри, агъсакълри, вахт хъайила, адан ширирар келзава ва менфят хкудзава.

Межлисдал рахай, аял чавалай санал чехи хъайи ва чпин дуствал садрани квадар тийизвай Саидов Селима, некледин стха Саидов Эседуллагъа, школадин муаллимар тир шаир Агъамедов Мукаила, Желилов Желила ва масабур шаирдин уьмуьрдикай гегъенш суьгъбетар авуна.

Школадин лезги чалан ва литературадин тарсар тухузвай

муаллим Букарова Фатумади школада келзавай аялрихъ галаз санал шаирдин ширирар ва шаирдин бахшнавай ширирар келна. Хуш келимаяр хуьруьнвирир тир Букарова Халисата, Ризаева Бикеханума ва масабурну лагъана...

Вичин нубатда шаир Исмаилов Агъаларан гуьруьш тешкилайбуруз чухсагуьл малумарна, ширирар келна ва алай вахтунда квел машгуьл ятла лагъана.

- Зун гзаф шад я зи жемятдлай заз лезги чиликай, чалакай пай ганва лагъана. Лезги чилел за мугъ эцигна, багъ кутуна ва гьар йисуз, уьмуьрдин юлдаш ва хтулар галаз ял ягъиз, лезги чилел хкъезва. Къвед лагъай мертебадин пенжердин вилик ацуькна чай хъваз за, багъдиз килигиз, цийи ширирар яратмишзава, ахла эвична багъдин бегъер кватл хъийизва. За жуван лезги чилел, лезги чалал дамахвава, абур зи берекатар я, - кьейдна А. Исмаилова.

Салманов Усмана кларнет, Саидов Ревшана члагъан, Бабаев Илагъудина далдам, Мегъамедов Айдуна саз ягуьналди, медениятдин къвалин художественный самодетельностди хъсан концерт гана.

Эхирдай межлис чайдин столдихъ давам хъхъана.

Сканворд

Туйкуьрайди - К. КЪАЛАЖУХВИ

Явакъан, пев		Турп	Зирзими
Луту	Ацай якларин инсан	...	Чими гар
1	Чи уьлкьедин твар	Къардаш	Бала
Къицин лаклаб	Шувакь	Магълуб хъанвайди	Холодильникдин твар
Ракъарин "душман"	Сахалин меркес	Тав	Дуйгуьдун сорт
Туйгъмет, туйнбуьгъ	Ирсдар	Къашиц, накъадин кьус	Къайгъанак
Жасусвал	Антон Иькифорович ...	Пелтек	2
Къегъалар	Цин екс хвал	Зегъер	3
...де-Жанейро	Масан, къани	1	